

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT KOPER

Zaključna projektna naloga

ANALIZA ŠTUDENTSKEGA DELA
V SAVINJSKO-ŠALEŠKI REGIJI

Danijela Ožir

Koper, 2010

Mentor: doc. dr. Valentina Franca

POVZETEK

Naloga v prvem delu obravnava mladinski trg dela v Sloveniji in Evropski uniji. Mladi so v Sloveniji izobražen, fleksibilen in prilagodljiv del delovne sile, ki pa je po objektivnih kazalcih v slabšem položaju na trgu kot starejše generacije. So specifična delovna sila, za katero je značilno pomanjkanje delovnih izkušenj, saj šele vstopajo na trg dela. Nekateri si te izkušnje pridobivajo s študentskim delom, drugi si s takšnim delom financirajo šolanje in želijo izboljšati življenjski standard. Rezultati analize študentskega dela o vrsti del in vrsti študija predstavljajo stanje v Savinjsko-šaleški dolini in kažejo, da večina študentov opravlja dela, ki ne ustrezajo smeri njihovega študija.

Ključne besede: brezposelnost, mladinski trg dela, študentsko delo, malo delo, delovne izkušnje

SUMMARY

The first part of the thesis discusses youth labor market in Slovenia and the European Union. Slovenian youth are an educated, flexible and adaptable part of labor force. According to objective indicators they are, however, in a disadvantaged position in comparison to senior generations and represent a specific labor force, characterized by the lack of work experience since they are just entering the labor market. Some gain work experience through student work, others do this sort of work to pay for their education or improve their living standards. The results of student work analysis about the type of work and the type of education represent the state in Savinjsko-šaleška valley and show that most students do work which is outside the fields of their studies.

Key words: unemployment, youth labor market, student work, small work, work experience

UDK: 331.5-057.875(043.2)



VSEBINA

1	Uvod	1
1.1	Opredelitev obravnavanega problema in teoretičnih izhodišč	1
1.2	Namen in cilji diplomskega dela.....	3
1.3	Predvidene predpostavke in omejitve pri obravnavanju problema	3
2	Mladi na trgu dela	4
2.1	Stanje brezposelnih mladih na slovenskem trgu	4
2.1.1	Mladi in družbene spremembe	5
2.1.2	Vzroki za brezposelnost med mladimi	7
2.1.3	Stopnje brezposelnosti mladih v Sloveniji	8
2.1.4	Vpliv gospodarske krize od druge polovice leta 2008 naprej na zaposlovanje mladih	9
2.2	Stanje brezposelnih mladih v EU	10
2.2.1	Demografski pogled.....	12
2.2.2	Stopnje brezposelnih mladih v EU	13
3	Študentsko delo	16
3.1	Posredovanje dela za študente in dijake.....	18
3.2	Pravna ureditev študentskega dela	18
3.3	Predstavitev Mladinskega servisa Velenje	22
4	Analiza raziskave o pridobljenih izkušnjah s študentskim delom	23
4.1	Analiza po vrsti del	24
4.2	Analiza po vrsti študija	28
4.3	Prednosti in slabosti študentskega dela.....	33
4.4	Prihodnost študentskega dela	34
5	Sklep	40
	Literatura	43
	Viri	45

SLIKE

Slika 1:	Najpogosteje prijavljeni mladi diplomanti na ZRSZZ decembra 2009	5
Slika 2:	Populacijski delež starostne skupine 15–24 let v EU	13
Slika 3:	Mladinska brezposelnost v nekaterih državah EU v letih 2008 in 2009	15
Slika 4:	Delež študentskega dela med delovno aktivno populacijo v Sloveniji v obdobju 2005–2009	17
Slika 5:	Letno gibanje vrednosti opravljenega dela študentov glede na vrsto dela v evrih	27
Slika 6:	Deleži ujemanja vrste del s študijsko smerjo po vrednosti napotnic	28
Slika 7:	Delež realiziranih napotnic po vrsti študijskega programa za leto 2006	29
Slika 8:	Delež realiziranih napotnic po vrsti študijskega programa za leto 2007	30
Slika 9:	Delež realiziranih napotnic po vrsti študijskega programa za leto 2008	31
Slika 10:	Delež realiziranih napotnic po vrsti študijskega programa za leto 2009	32

TABELE

Tabela 1:	Deleži starih do 26 let in prvih iskalcev zaposlitve med registrirano brezposelnimi v letih 2006–2009	9
Tabela 2:	Delitev koncesijske dajatve	20
Tabela 3:	Letno gibanje povprečnega števila dni in povprečnega zneska na napotnico	24
Tabela 4:	Letno gibanje vrednosti opravljenega dela študentov glede na ustreznost izobrazbe v evrih in odstotkih	24
Tabela 5:	Letno gibanje števila realiziranih napotnic glede na ustreznost izobrazbe ..	25
Tabela 6:	Letno gibanje realiziranih napotnic glede na ustreznost izobrazbe po številu dni	26
Tabela 7:	Razdelitev 10-odstotne koncesijske dajatve po novem zakonu	36
Tabela 8:	Delitev 4-odstotne dajatve	37

KRAJŠAVE

EU	Evropska unija
MSV	Mladinski servis Velenje
MVŠZT	Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
ŠOS	Študentska organizacija Slovenije
ZDKDPS	Zakon o dodatni koncesijski dajatvi od prejemkov, izplačanih za občasna in začasna dela študentov in dijakov
ZRSZZ	Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje
ZZZPB	Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti
ZDoh	Zakon o dohodnini



1 UVOD

1.1 Opredelitev obravnavanega problema in teoretičnih izhodišč

Na slovenskem trgu ima študentsko delo več kot petdesetletno tradicijo. Začetki segajo v leto 1959. Prvi akt o ustanovitvi prve posebne storitvene enote Študentski servis je bil sprejet leta 1964 (Vodopivec 2003, 15).

Razvoj študentskih servisov je po osamosvojitvi in privatizaciji povzročil naraščanje pooblaščenih organizacij za posredovanje študentskega dela, dejavnost pa je bila premalo regulirana. Takšna oblika posredovanja začasnih in občasnih del študentom in dijakom, kakršno poznamo pri nas, je slovenska posebnost v Evropski uniji, ki jo zaradi nižjih stroškov in fleksibilnosti z veseljem uporablja večina podjetij (Gruber 2010).

Ignjatović in Trbanc (2009) ugotavljata, da študentsko delo postaja vse pomembnejši segment trga delovne sile, saj se je od leta 2000 delež tako »zaposlenih« oseb med vsemi delovno aktivnimi povečal kar za štirikrat. Zadnje čase pa tudi pri nas ta oblika dela predstavlja vedno bolj sporno vprašanje, ali se na račun tega povečuje brezposelnost oziroma je zato na voljo manj rednih zaposlitev. Problematika, ki jo izpostavlja Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ 2009) glede trenutne ureditve, je predvsem v podaljševanju študija (fiktivni vpisi) zaradi dela prek študentskih servisov, delovne preobremenjenosti študentov, študentsko delo ne omogoča socialne varnosti, ni ga mogoče uveljaviti kot delovne izkušnje niti kot pokojninsko dobo. Neprimerna je tudi delitev sredstev iz koncesijske dajatve, več sredstev bi se namreč moralo namenjati za štipendije in gradnjo študentskih domov.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2010) v strokovnih podlagah in izhodiščih Zakona o malem delu (MDDZS 2009) navaja, da je ureditev študentskega dela, kot jo poznamo danes, presegla izhodiščni namen, zaradi katerega je bila vzpostavljena, kar gre velikokrat v škodo prav mladim, prvim iskalcem zaposlitve. Študentsko delo pa naj bi v osnovi omogočalo fleksibilen način gibanja mladim na trgu dela, prav tako pa naj bi omogočalo študentom in dijakom prvi stik s trgom dela. Osnovna ideja študentskega dela je, da dopolnjuje študij, omogoča pridobivanje praktičnih izkušenj in pridobivanje dodatnih sredstev študentom s slabšim socialnim položajem ter sredstev za sofinanciranje obštudijskih dejavnosti. Djakom in študentom pri nas lahko posredujejo delo le pooblaščene organizacije in delodajalci, ki izpolnjujejo kadrovske, organizacijske in prostorske pogoje, ki so predpisani v 6. členu Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB, Uradni list RS št. 5/1991, 12/1992, 71/1993, 38/1994, 69/1998, 67/2002, 79/2006, 107/2006 – uradno prečiščeno besedilo 1).

Uvod

Podrobneje je delovanje agencij za posredovanje dela urejeno v Pravilniku o pogojih za opravljanje dejavnosti agencij za zaposlovanje (Uradni list RS št. 48/1999, 79/2000, 30/2003, 139/2006 – uradno prečiščeno besedilo). S tem pravilnikom se določa tudi vsebina koncesijske pogodbe, plačilo storitev in višina stroškov, ki se priznajo agenciji, sodelovanje s pristojnimi organi in organizacijami, evidence in posredovanje podatkov ter poročanje in izvajanje nadzora nad zakonitostjo dela agencije.

Finančni vidik je določen v 25. členu Pravilnika in pravi, da se v sedanjih ureditvi sredstva iz 12-odstotne koncesijske dajatve namenajo: 25 odstotkov v javni sklad za štipendije, 37,5 odstotka Študentski organizaciji Slovenije za izvajanje obštudijskih aktivnosti, preostalih 37,5 odstotka pa se kot strošek prizna agenciji za posredovanje dela, kar je zapisano v 22. členu pravilnika. Dodatno se obračunava še 2 odstotka koncesijske dajatve od fakturiranih prejemkov dijakov in študentov za opravljena začasna in občasna dela po Zakonu o dodatni koncesijski dajatvi od prejemkov, izplačanih za občasna in začasna dela študentov in dijakov (ZDKDPS – uradno prečiščeno besedilo 1, Uradni list RS, št. 24/2007), ki se namenja za izgradnjo študentskih domov.

Zakonodajalec je z ZZZPB sicer že poskušal omejiti študentsko delo, tako da je v tretjem odstavku 6. b člena napisal, da se, če dijak ali študent preseže posebno osebno olajšavo za rezidenta, ki se izobrazuje in ima status dijaka ali študenta, in je določena v Zakonu o dohodnini (Uradni list RS, št. 117/2006, 90/2007, 10/2008, 78/2008, 92/2008, 125/2008, 20/2009, 10/2010, 13/2010, 28/2010 – uradno prečiščeno besedilo 5), prekine obračun koncesijske dajatve na podlagi napotnice, delodajalec pa je dolžan dijaka ali študenta pokojninsko in invalidsko zavarovati.

Vendar se je v praksi pokazalo, da se tistega člena, ki se nanaša na obvezo delodajalca, da zavaruje študenta ali dijaka, ne da izvajati, zaradi neskladja z določbami Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 106/1999, 72/2000, 124/2000, 109/2001, 108/2002, 63/2003, 72/2005 109/2006 – uradno prečiščeno besedilo). Izvajanje je bilo nemogoče zaradi dela pri različnih delodajalcih in prek različnih študentskih servisov, ki nimajo možnosti vodenja evidence, kje in koliko je študent ali dijak že delal v tekočem letu. Zato je tudi MZDSZ izdalo pojasnilo (Žiher 2007), v katerem piše, da ta določba delodajalca trenutno ne zavezuje. Prav s to ureditvijo, kakršno predpisuje tretji odstavek 6. b člena ZZZPB, je bilo mišljeno poskrbeti za enakopravnost na trgu delovne sile, in sicer da bi bilo študentsko delo, če je le mogoče, sestavni del usposabljanja za poklic, predvsem pa ne bi smelo ovirati študija in biti nelojalna konkurenca drugim zaposlenim.

Delodajalci radi najemajo mlado delovno silo, študentsko delo je zanje ugodno. Slika se seveda obrne, ko mladi vstopajo na trg rednih zaposlitev, ko po končanem šolanju iščejo službo, primerno njihovi izobrazbi. Po podatkih Zavoda RS za zaposlovanje (2009) mladi

namreč predstavljajo največji delež brezposelnih oseb, saj so brez izkušenj. Videti je torej, da študentsko delo na eni strani prispeva k brezposelnosti mladih, po drugi strani pa skozi prizmo delovnih izkušenj izboljšuje njihovo zaposljivost.

Raziskovalno vprašanje diplomskega dela torej je, ali študenti opravljajo študentsko delo, ki je ustrezno študijskim programom, v okviru katerih se izobražujejo.

1.2 Namen in cilji diplomskega dela

Namen zaključne projektne naloge je preučiti dejanske učinke študentskega dela na trgu dela, predvsem z vidika, ali študenti opravljajo dela, za katera se izobražujejo. Naloga zajema raziskavo podatkov izbranega študentskega servisa, ki deluje na območju Savinjsko-šaleške regije.

Cilji teoretičnega dela naloge so:

- analizirati pojem in pomen študentskega dela na trgu dela,
- analizirati brezposelnost mladih v Sloveniji in EU,
- analizirati trenutne aktivnosti vlade glede sprememb na področju študentskega dela,
- analizirati prednosti in slabosti študentskega dela in slabosti razporejanja sredstev iz koncesijskih dajatev.

Cilji empiričnega dela naloge so:

- analizirati, za katere vrste del se najpogosteje odločajo,
- analizirati, študenti katerih študijskih programov se najpogosteje odločajo za študentsko delo.

1.3 Predvidene predpostavke in omejitve pri obravnavanju problema

V nalogi predpostavljam, da študent, na katerega se glasi napotnica, delo tudi opravi. Predpostavljam torej, da se delo na črno (to je, da delo opravlja nekdo drug in ne študent, na katerega se napotnica glasi) prek napotnic ne opravlja. Predpostavko utemeljujem predvsem na podlagi izkušenj pri delu v študentskem servisu. Dohodek od študentskega dela namreč lahko vpliva na višino otroškega dodatka. Predvsem se tudi podjetja ne prepuščajo več tveganju, da bi imeli v podjetju osebo s tujo napotnico za delo.

Omejila sem se na konkretne podatke izdanih in vrnjenih napotnic, ki sem jih dobila v agenciji za posredovanje del Mladinski servis Velenje, d. o. o. in v kateri sem zaposlena, in so zajeti za obdobje od 1. julija 2006 do 30. junija 2009 za območje Savinjsko-šaleške regije.

2 MLADI NA TRGU DELA

V tem poglavju bom prikazala razmere na mladinskem trgu delovne sile v Sloveniji in drugih državah Evropske unije. Poiskala bom vzroke za brezposelnost mladih ter opisala težave, ki se s tem problemom pojavljajo. Opisala bom, kako družbene spremembe in demografske značilnosti vplivajo na zaposlovanje mladih v zadnjih nekaj letih.

Za mlade konec šolanja pomeni samo eno – iskanje zaposlitve. Mladi¹ na trgu dela predstavljajo poseben segment iskalcev zaposlitve, saj na trg dela šele vstopajo, poleg tega pa so tudi brez pomembnejših delovnih izkušenj. Res je, da mladi že med časom šolanja občasno vstopajo na trg dela (delo prek študentskega servisa), vendar jim takšna dela običajno ne nudijo omembe vrednih delovnih izkušenj, ki bi jih lahko postavljale ob bok ostalim iskalcem zaposlitve (Zaletel 2004). Zaletel pravi, da so po mnenju večine delodajalcev prav delovne izkušnje poglobitveni element pri izbiri novih sodelavcev. Situacija pa je še slabša, ker mnogi delodajalci mladim iskalcem zaposlitve pripisujejo tudi negativne osebnostne lastnosti, kot so manjša odgovornost, nestalnost, večji absentizem ipd. Po drugi strani pa so mladi bolj fleksibilni od ostalih kategorij na trgu dela. Tako so pripravljeni opravljati manj zahtevna delovna mesta glede na njihovo izobrazbo, začasne ali delne zaposlitve. Prav tako so mladi bolj dovzetni za spremembe v delovnem procesu in običajno v podjetje prinesejo sveže ideje (Zaletel 2004).

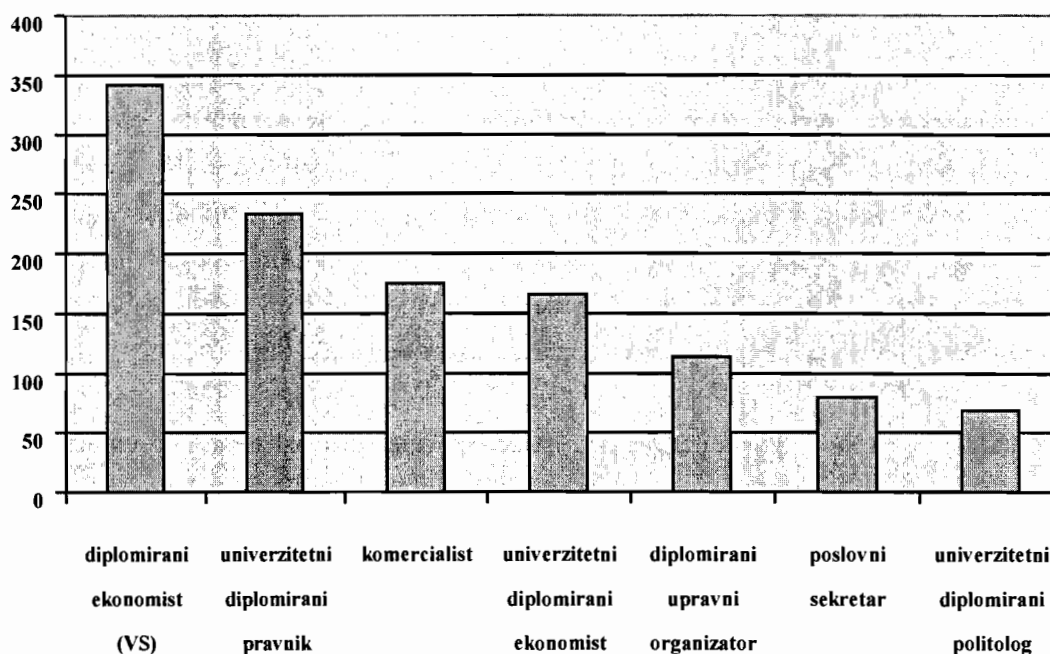
2.1 Stanje brezposelnih mladih na slovenskem trgu

Trendi na mladinskem trgu delovne sile so zelo odvisni od siceršnjih ekonomskih in socialnih dogajanj v Sloveniji. Na eni strani mladinski trg deli usodo celotnega slovenskega trga delovne sile (predvsem glede vplivov gospodarskih gibanj, trendov zaposlovanja in brezposelnosti), na drugi strani pa ima nekaj pomembnih posebnosti, ki po svoje vplivajo na položaj mladih na trgu delovne sile in v družbi nasploh (Ignjatović in Trbanc 2009, 40).

Med aktivnim prebivalstvom so mladi brezposelni, posebno iskalci prve zaposlitve, tista družbena skupina, ki jim Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ) znotraj politike zaposlovanja posveča posebno pozornost. Ne samo zato, ker se šele vključujejo v trg delovne sile in o njem še nimajo veliko izkušenj, temveč tudi zato, ker je poleg ukrepov, ki jih lahko naslovimo na druge skupine brezposelnih, mogoče predvsem pri mladih že pred vstopom na trg dela zmanjšati možnost za brezposelnost (Počivavšek 2005, 33).

¹ Definicije za mlado osebo so zelo različne. Mednarodna organizacija dela v skladu z definicijo Združenih narodov prišteva med mlade tiste med 15. in 24. letom starosti. V svetu ta meja niha med 15. in 30. letom starosti, največ okoli 25. leta starosti. V statistiki Zavoda RS za zaposlovanje je moč najti starostne razrede, kjer je meja ponekod 25, ponekod pa 26 let (Počivavšek 2005, 33).

Slika 1 nam pokaže, s katerimi nazivi izobrazbe se mladi diplomanti najpogosteje prijavljajo na Zavod RS za zaposlovanje. Razvidno je, da so med njimi samo diplomanti družboslovnih smeri.



Slika 1: Najpogosteje prijavljeni mladi diplomanti na ZRSZZ decembra 2009

Vir: ZRSZZ 2010.

Decembra 2009 se je na Zavod RS za zaposlovanje na novo prijavilo 8434 brezposelnih oseb. Med iskalci prve zaposlitve je največ diplomiranih ekonomistov (VS), in sicer 4,06 odstotka od vseh na novo prijavljenih na zavod, sledijo univerzitetni diplomirani pravniki z 2,77 odstotka, komercialisti (VSS) z 2,08 odstotka, univerzitetni diplomirani ekonomisti z 1,97 odstotka, diplomirani upravni organizatorji z 1,36 odstotka, poslovni sekretarji z 0,95 odstotka in univerzitetni diplomirani politologi z 0,82 odstotka (ZRSZZ 2010).

2.1.1 Mladi in družbene spremembe

Osnovno vprašanje, ki si ga zastavljamo, je, kako naj sodobna generacija mladih uspe prikazati svojo družbeno pomenljivost, če vse težje najde stik s svetom dela ter politično zrelost. V zdajšnjih »družbah kapitala« je trajna vključenost mladih v svet dela, ne pa morda vključenost v svet trga, (sub)kulturnih stilov in porabe, še vedno osnovni pogoj za ekonomsko, družbeno in politično samostojnost. Še do devetdesetih let prejšnjega stoletja se

je zdelo, da mladina evropskih držav premaguje družbene krize z njej lastno energijo, inovativnostjo, in če ne drugače, s svojevrstnim »ciničnim odmikom« od stvarnosti. Danes pa se zdi, da so se te energije mladih skoraj povsem utopile v poplavi tržno in medijsko usmerjene kulture in zabave (Ule 2008).

Ule (2008) navaja, da mladost oblikujejo tri institucionalne mreže: izobraževalni sistem, sistem zaposlovanja in prostočasni kulturni sistem. Ravno na teh področjih so se v zadnjih letih zgodile bistvene spremembe, ki spreminjajo položaj mladih in razmerje med mladimi in družbo. Kljub spremembam v strukturi in poteku mladosti v minulih desetletjih je mladost še vedno predvsem obdobje šolanja, zato osrednji problemi in pritiski mladosti izhajajo iz te dejavnosti. Tako ni čudno, da je poglobljena značilnost sprememb odraščanja v zadnjih desetletjih rastoč pritisk na mlade, da si pridobijo čim več in čim višjo izobrazbo, visoko kulturno raven in nanju vezana priznanja, spričevala, nazive (Ule 2008).

Poleg izobrazbe pa delodajalci vendarle pogosto zahtevajo tudi ustrezne delovne izkušnje in reference o vrstah dela, ki jih je posameznik opravljal, pa tudi številne dodatne vrste znanja in spretnosti. Spremembe v vrsti znanja, ki je potrebno v sodobnih družbah, dobro ponazarja v zadnjem obdobju zelo priljubljen koncept kompetenc, ki poudarja potrebo po znanju, uporabnem v raznih okoliščinah. Kompetence so tako možnost za posameznika, da aktivira, uporabi in poveže pridobljeno znanje v kompleksnih, raznovrstnih in nepredvidljivih okoliščinah. Vse te spremembe, predvsem fleksibilizacija zaposlovanja, predstavljajo novo tveganje in negotovost za posameznike. Njihove delovne in življenjske poti so vse manj predvidljive, predvsem pa narašča individualno tveganje, ki izhaja iz naraščajočega števila delnih in negotovih zaposlitev, ki mladim ne zagotavljajo materialne in socialne varnosti, ker so bodisi slabo plačane ali pa so med njimi daljša obdobja brezposelnosti (Trbanc 2005).

Žal naše gospodarstvo ne vidi svoje perspektive v mladih, šolanih kadrih, pač pa v ekspanziji zaposlitev delavcev iz držav jugovzhodne Evrope. Ta delovna sila je sicer poceni za delodajalca, vendar za splošni razvoj države mnogo dražja kot lastni delovni potencial. Naša podjetja, razen redkih izjem, ne zaposlujejo izobražene delovne sile, mnogo premalo vlagajo v razvojne projekte, še posebej premalo vlagajo v razvoj lastnih kadrov ter ne izkoriščajo znanj, ki jih imajo študenti, v smislu tehnološkega napredka in razvoja organizacije (Pogljajen 2009).

Iz dneva v dan postaja bolj očitno, še bolj pa občutno, da so naša življenja prežeta z nenehnimi spremembami okolja. Zakaj je temu tako, ozavešča koncept singularnosti,² ki pravi, da je hitrost sprememb vse večja in neodvisna od ekonomskih, političnih in drugih ciklov. Gonilo teh sprememb so nove tehnologije, inštitucije s svojim delovanjem ter vrednote

² Singularnost je fraza, ki je sposojena iz astrofizike, uporabljena v smislu ideje, da bo pospeševanje tehnologije privedlo do nadčloveške umetne inteligence, ki bo presegla človeško (Vinge 1993).

ljudi in različnih skupnosti, ki se skozi čas spreminjajo. Tudi ko človeštvo trči ob zid z obstoječo tehnologijo, to nima vpliva na hitrost sprememb. Informacijska revolucija nas je tako z velikim preskokom v napredku pripeljala v ustvarjalno in kreativno družbo znanja. Ustvarjalna družba je zaznamovana z mnogimi trendi in paradigmi (Kos 2010).

Vse bolj pa je za veliko mladih njihovo nadaljnje izobraževanje tudi odsev manjših možnosti na trgu delovne sile. Podaljševanje izobraževanja zmanjšuje pritisk na delovna mesta in prenaša stroške preživljanja mladih na družine. Obenem pa je jasno, da gospodarstvo na tej stopnji razvoja ne potrebuje toliko univerzitetno izobraženih ljudi, kot jih ustvari izobraževalni sistem. To neujemanje deprivilegira številne mlade in povzroča, da izgubljajo vero v to, da je dobra izobrazba pogoj za uspeh. Upada motivacijski in ustvarjalni potencial mladih (Ule 2008).

Tudi spremembe na trgu delovne sile so najbolj prizadele mlade. Vse več mladih se spopada z negotovim delom za določen čas, z institucionaliziranjem nižjih dohodkov in z znatnim povečevanjem stroškov za zagotavljanje vsaj razumne stopnje neodvisnosti. Številni ostanejo v zaposlitvah, ki so daleč pod ravnjo njihove izobrazbe, in spet so najbolj oškodovani pripadniki nižjih slojev, etnične pripadnosti ali spola (Ule 2008).

Statistike tudi kažejo, da se koncentrirajo dela na dnu in na vrhu plačilne lestvice. Vse manj pa je del v srednjih plačilnih razredih. To zmanjšuje povprečje plač mladih in povečuje povprečje plač starejših zaposlenih, ker lažje pridejo do dobro plačanih delovnih mest. To nima nič opraviti z generacijskim učinkom, pojavlja pa se v vseh industrijskih sektorjih, poklicnih skupinah, regijah, na vseh stopnjah izobrazbe. To nesorazmerje še povečuje nestabilnost zaposlitev za mlade (dela za krajši delovni čas, za določen čas). Tako mladi izgubljajo plačilno moč, ne glede na ekonomski sektor, v katerem delajo (Ule 2008).

2.1.2 Vzroki za brezposelnost med mladimi

Vzrokov za brezposelnost mladih ter za okoliščine in dinamiko zaposlovanja mladih je lahko več. Na MDDSZ (2009) menijo, da je prvi vzrok neskladje med potrebami na trgu delovne sile in izobrazbeno strukturo tistih, ki končujejo izobraževanje. Že nekaj let ali slabo desetletje je opaziti izrazito povečan vpis na družboslovne fakultete (ekonomska, pravna, za družbene vede ipd.), medtem ko ni zadostne tovrstne ponudbe delovnih mest in trg ne more sprejeti vseh s takšnimi profili. Po drugi strani je opaziti pomanjkanje nekaterih drugih profilov, predvsem naravoslovnih (računalništvo, strojništvo, matematika, fizika ipd.). Takšna neuravnoteženost je že zaznavna, vendar se vpisi za zdaj ne spreminjajo. K temu gotovo pripomore ugled nekaterih poklicev v družbi in predstava o njih (Počivavšek 2005, 35).

Drug, zelo pomemben razlog za brezposelnost mladih je pomanjkanje delovnih izkušenj. Po podatkih Statističnega urada RS (2009a) se starost oseb, ob prehodu iz izobraževanja na trg delovne sile, dviga. Mladi namreč podaljšujejo študij, da se tako izognejo statusu brezposelnosti, kajti zaradi pomanjkanja delovnih izkušenj so v primerjavi z drugimi iskalci zaposlitve težje zaposljivi. Veliko mladih se zato odloči za nadaljevanje študija, a jih to privede v začaran krog, saj lahko povzroči to, da postanejo še težje zaposljivi. Visoka stopnja izobrazbe brez delovnih izkušenj namreč pri delodajalcih ni posebno cenjena. Vendar se mladi brezposelni zaposlujejo hitreje kot starejši, ker so bolj prilagodljivi in pripravljeni sprejeti različne zaposlitve. V drugem četrtletju 2009 so tako mladi brezposelni (15–34 let) delo iskali dobrih devet mesecev, brezposelni, ki so bili starejši od 34 let, pa približno leto in pol (SURS 2009a).

Kot tretji razlog Počivavšek navaja pomanjkanje delovnih mest, na katera bi bilo mogoče zaposliti mlade diplomante, ker so to predvsem delovna mesta z visoko dodano vrednostjo, vendar jih v preteklih letih kljub razmeroma ugodnim makroekonomskim kazalcem ni bilo ustvarjenih dovolj (Počivavšek 2005, 36).

2.1.3 Stopnje brezposelnosti mladih v Sloveniji

Stopnje brezposelnosti mladih, ki so pomemben kazalec trga delovne sile, kažejo na izboljšanje splošnega položaja mlade populacije na trgu delovne sile v obdobju 2004–2008. Zaradi visoke gospodarske rasti in večjega povpraševanja po delovni sili na eni strani ter večjega deleža mlade populacije, ki nadaljuje šolanje na terciarni ravni, na drugi se je število iskalcev zaposlitve, starih od 15 do 24 let, zmanjšalo oziroma predstavilo v višje starostne skupine (Ignjatović in Trbanc 2009, 45).

Kot je ugotovil Kramberger (2007, 98), letni priliv diplomiranih oseb v Sloveniji že skoraj dvakrat presega ponudbo prostih delovnih mest. Tako stanje povzroča tudi tako imenovani *vertikalni substitucijski efekt*, ko se mladi s terciarno izobrazbo zaposlujejo tudi na delovnih mestih, ki so, ali so bila še pred kratkim opredeljena za sekundarno izobrazbo (nove sistemizacije delovnih mest zvišujejo izobrazbene zahteve), ali na delovnih mestih, ki zahtevajo le sekundarno izobrazbo, in prejemajo temu primerno plačo. Seveda ima to posledice tudi za diplomante sekundarne izobrazbe in njihovo iskanje zaposlitev. Kramberger (2007, 99) je namreč ugotovil, da tudi letni priliv mladih, ki zapustijo izobraževanje s srednješolsko izobrazbo, presega povpraševanje za enainpolkrat.

Kljub opaznemu hitrejšemu zmanjševanju stopnje mladinske brezposelnosti je ta tudi leta 2008 ostala 2,2-krat višja od skupne stopnje brezposelnosti v Sloveniji. Med letoma 2004 in 2008 so se tudi ohranile razlike v mladinski brezposelnosti po spolu, na katere opozarjajo že starejše analize. Medtem ko je bila leta 2008 povprečna stopnja anketne brezposelnosti mladih

(15–24 let) 10,6 odstotka, je bila stopnja brezposelnosti za mlade ženske 11,4 odstotka, za mlade moške pa 10 odstotkov (Ignjatović in Trbanc 2009, 45).

Tabela 1 nam kaže zmanjševanje deleža mladih, starih do 26 let, med registrirano brezposelnimi v obdobju od 2006–2009. V istem obdobju vidimo tudi zmanjševanje deleža med prvimi iskalci zaposlitve. Medtem je slika povprečnega števila registrirano brezposelnih nekoliko drugačna. Od leta 2006 do 2008 je zaznati zmanjševanje absolutnih števil med registrirano brezposelnimi, leta 2009 pa pričakovan porast in število registriranih brezposelnih (86.354).

Tabela 1: Deleži starih do 26 let in prvih iskalcev zaposlitve med registrirano brezposelnimi v letih 2006–2009

Leto	Povprečno število		Iskalci prve zaposlitve v %
	registrirano brezposelnih	Stari do 26 let v %	
2006	85.836	21,2	22,3
2007	71.336	16,7	19,4
2008	63.216	14,4	16,9
2009	86.354	15,4	14,3

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje 2009.

2.1.4 Vpliv gospodarske krize od druge polovice leta 2008 naprej na zaposlovanje mladih

Potem ko je leta 2008 trg delovne sile v Sloveniji dosegel rekordne številke od osamosvojitve naprej in je bila slika zaposlovanja zelo ugodna (tudi za mlade), so se že konec leta 2008, še bolj pa leta 2009, tudi v Sloveniji pokazali znaki svetovne finančne in gospodarske krize, ki je vplivala tudi na poslabšanje kazalnikov trga delovne sile. Zmanjšanje povpraševanja po slovenskih izdelkih in storitvah je vplivalo na zmanjšanje potreb po delu, povečano odpuščanje (kljub ukrepom aktivne politike zaposlovanja in sprejetim zakonom, ki so začasno omejili število odpuščenih in ohranili kar nekaj delovnih mest) in posledično na povečanje brezposelnosti. Po nekaj letih upadanja je brezposelnost znova začela naraščati, kar je vidno tako pri splošni kot pri mladinski brezposelnosti. Po podatkih Zavoda za zaposlovanje se je v obdobju od novembra 2008 do februarja 2009 na novo registriralo 35.806 brezposelnih oseb, od katerih je skoraj polovica izgubila delo zaradi izteka zaposlitve za določen čas, 5 odstotkov jih je postalo brezposelnih zaradi stečaja delodajalca, 15,5 odstotka pa je bilo trajno presežnih delavcev. Med osebami, ki so postale brezposelne zaradi izteka zaposlitve za določen čas, prevladujejo mladi. Glede na podatke lahko sklepamo, da težave podjetij in zaustavljeno novo zaposlovanje najbolj občutijo prav mladi, saj delodajalci problema pomanjkanja dela ne

rešujejo z odpuščanjem redno zaposlenih, temveč predvsem tako, da ne podaljšujejo pogodb za določen čas (prek katerih so zaposleni predvsem mladi) in zmanjšujejo obseg študentskega dela (Ignjatović in Trbanc 2009, 50).

Ignjatović in Trbanc (2009) navajata, da brezposelnost mladih od konca leta 2008 (po dolgem obdobju zmanjševanja) spet narašča. Medtem ko je bila anketna stopnja mladinske brezposelnosti (15–24 let) v prvem četrtletju 2008 12,8-odstotna, v drugem četrtletju 9,3-odstotna in v tretjem 9,5-odstotna, je v četrtem četrtletju 2008 znova zrasla na 11,1 odstotka, v prvem četrtletju 2009 pa že na 14,7 odstotka (SURS 2009b). V nasprotju s siceršnjo logiko višjih stopenj brezposelnosti mladih žensk kot mladih moških se je v prehodu med četrtem četrtletjem 2008 in prvim četrtletjem 2009 bolj povečala brezposelnost mladih moških. Ta je v prvem četrtletju 2009 znašala 15,1 odstotka, medtem ko je bila stopnja brezposelnosti mladih žensk v istem obdobju 14-odstotna (SURS 2009b). Podoben obrat se je zgodil tudi pri splošni brezposelnosti, ki se je v obdobju med četrtem četrtletjem 2008 in prvim četrtletjem 2009 povečala s 4,3 na 5,4 odstotka, med moškimi se je povečala s 4 odstotkov na 5,5 odstotka, med ženskami pa s 4,7 odstotka na 5,2 odstotka (SURS 2009b).

2.2 Stanje brezposelnih mladih v EU

Vključevanje mladih v zaposlovanje je sicer odvisno od delovanja tržnih mehanizmov, vendar je hkrati institucionalizirano z zakonskimi in kolektivnimi predpisi, s sodelovanjem med delodajalci, sindikati in državo. Slednja lahko z raznimi ukrepi ureja prehod iz šolanja v zaposlitev (npr. predpisi o izobraževalnih možnostih in prehodu med vrstami izobraževanja, usmerjanje izobraževalnih odločitev s štipendijsko politiko, omogočanje kombiniranja šolanja in dela) in spodbuja zaposlovanje mladih (npr. sofinanciranje pripravništva in raznih oblik pridobivanja delovnih izkušenj za mlade). Poudariti velja pomembno vlogo, ki jo imajo pri lažšanju prehoda mladih v zaposlitev socialni partnerji, predvsem delodajalci. Prav v državah, kjer je vpetost delodajalcev v sisteme izobraževanja, usposabljanja in lažšanja tega prehoda (npr. z vajeništvom, praktičnim usposabljanjem, zagotavljanjem pridobivanja delovnih izkušenj ipd.) velika, so stopnje brezposelnosti mladih tradicionalno nižje kakor v državah, kjer je prehod bolj prepuščen iznajdljivosti posameznikov samih (Trbanc 2005).

Države z veliko vpetostjo socialnih partnerjev v uravnavanje prehoda mladih iz šolanja v zaposlitev so, na primer, Nemčija, Avstrija in Nizozemska in tam so stopnje mladinske brezposelnosti razmeroma nizke (v primerjavi z drugimi članicami EU) oziroma izrazito ne presegajo stopenj brezposelnosti v celotni aktivni populaciji (Trbanc 2005).

Poleg sistematične vpetosti delodajalcev v izobraževanje in usposabljanje ter v načine prehoda v zaposlitev je pomemben njihov splošni odnos in zavzetost za zaposlovanje mladih, kar je pogosto odvisno tudi od spodbud in akcij politike zaposlovanja (Trbanc 2005). Eden od

primerov dobre prakse na tem področju je nizozemska akcija »*Youth Unemployment Task Force*« (Delovna skupina za mladinsko brezposelnost), ki je bila ponujena v pregled in oceno v okviru medsebojne izmenjave dobrih praks pri zaposlovanju v državah EU. Glavni namen akcije je v siceršnji gospodarski stagnaciji spodbuditi zaposlovanje mladih s kombinacijo dejavnosti, usmerjenih v aktivacijo bodisi brezposelnih bodisi neaktivnih mladih na eni strani in delodajalcev na drugi strani. Akcija, ki hkrati poteka na državni, lokalni/regionalni in sektorski ravni, namenja zelo veliko pozornosti pridobivanju in motiviranju delodajalcev, da ponudijo mladim priložnost za zaposlitev vsaj za določen čas, tako da si pridobijo delovne izkušnje in razvijejo pozitiven odnos do dela oziroma zaposlitve. Poudarek je tudi na pospeševanju zaposlovanja mladih na ravni gospodarskih panog in na intenzivnejšem posredovanju del (borza prostih delovnih mest, posredovanje med mladimi iskalci in delodajalci) (Trbanc 2005).

Vendar Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu (2007) opozarja na številne težave, na katere naletijo mladi v starosti od 15 do 24 let. V primerjavi z vsemi delovno aktivnimi prebivalci imajo velikokrat slabše pogoje dela. Predvsem pogosteje delodajalci z njimi sklepajo pogodbe za določen čas ali krajši delovni čas. Tako je imela v letu 2005 četrtnina mladih delavcev sklenjeno pogodbo o zaposlitvi s krajšim delovnim časom od polnega. Poleg tega imajo ti delavci manj priložnosti za usposabljanje in napredovanje. Raven njihovih plač in socialne varnosti je običajno nižja, njihovo delo pa pogosto monotono. Več kot polovica jih je delala vsaj eno soboto na mesec, pogosteje so delali tudi v izmenah. Porazdelitev zaposlenih po gospodarskih dejavnostih kaže, da je v Evropski uniji najvišji delež mladih delavcev mogoče najti v hotelirstvu in gostinstvu (22,7 odstotka) ter v trgovinski dejavnosti (16,3 odstotka). Ta porazdelitev pomembno vpliva na varnost in zdravje pri delu mladih zaradi potencialno nevarnih delovnih pogojev. Za tovrstne storitvene dejavnosti je namreč značilno visoko tveganje za nezgode, izpostavljenost številnim nevarnostim na delovnem mestu, nizko plačilo in negotovost zaposlitve zaradi sezonske narave dela (Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu 2007).

Prav zato je treba nameniti več pozornosti mladi populaciji pri zaposlovanju in jim nuditi pomoč na vseh ravneh. Izkušnje več evropskih držav namreč kažejo, da so programi in ukrepi zaposlovanja, namenjeni mladim, najučinkovitejši, kadar so zasidrani v lokalnih potrebah oziroma kadar ustrezajo lokalnim razmeram ter jih oblikujejo med seboj povezani in sodelujoči lokalni akterji. Pomembna so predvsem partnerstva lokalnih oblasti (občin), javnih zavodov in delodajalcev, pa tudi nevladnih organizacij in zasebnih pobud (Trbanc 2005).

2.2.1 Demografski pogled

Staranje prebivalstva je svetovni pojav. Zaradi stalnega zniževanja rodnosti in umrljivosti (podaljševanje življenjske dobe) v zadnjih desetletjih se močno spreminja starostna sestava prebivalstva (SURS 2009c).

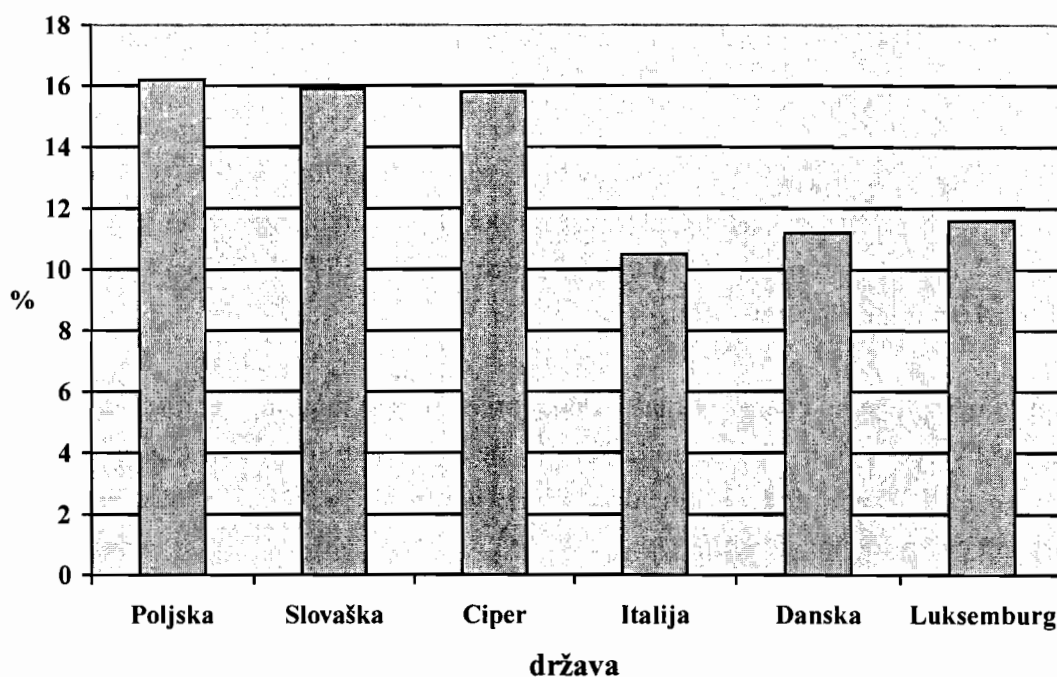
Evropa se sooča z močnimi demografskimi izzivi – »baby boom«³ generacija se je začela upokojevati, pričakovana življenjska doba se je podaljšala, stopnje rodnosti so se znižale (Lukič 2008, 11).

Delež prebivalstva EU25, starejšega od 65 let, naj bi se po predvidevanjih povečal s 15,7 odstotka leta 2000 na 22,5 odstotka v letu 2025 ter 29,9 odstotka v letu 2050. Delež starejših od 80 let naj bi se do leta 2050 potrojil in znašal 11,4 odstotka (Urad svetovalcev za evropsko politiko 2006).

Ti demografski trendi posledično povečujejo odvisnostno razmerje med aktivnim in upokojenim prebivalstvom. Mladi do 24. leta starosti medtem predstavljajo 28,6 odstotka celotne EU27 populacije v letu 2006, kar predstavlja okoli 140 milijonov oseb v tej starostni skupini. Leta 1950 je bilo tako 40 odstotkov prebivalstva v EU25 mlajšega od 25 let. Do leta 2000 je ta številka padla na 30 odstotkov (Lukič 2008, 11).

Slika 2 nam kaže populacijski delež starostne skupine nekaterih držav članic Evropske unije. Po podatkih Eurostat-a (2007) je bil v letu 2006 populacijski delež starostne skupine 15–24 let v EU27 12,7 odstotka. Na sliki 2.1 vidimo, da je bila s 16,2-odstotnim deležem te starostne skupine v celotni populaciji Poljska na prvem mestu, sledijo ji Slovaška (15,9 odstotka), ter Ciper (15,8 odstotka). Na drugi strani se z najnižjim deležem te starostne skupine v celotni populaciji ponašajo Italija (10,5 odstotka), Danska (11,2 odstotka) ter Luksemburg (11,6 odstotka). Projekcija za leto 2050 nakazuje zmanjšanje relativnega deleža te populacije na 9,7 odstotka (Eurostat 2007).

³ Izraz »Baby Boom« generacija se uporablja za identifikacijo znatnega povečanja rojstev po drugi svetovni vojni. Opredeľjuje ljudi po vsem svetu, ki so rojeni v letih od 1946 do 1964 (MetLife 2000).



Slika 2: Populacijski delež starostne skupine 15–24 let v EU

Vir: Eurostat 2007.

2.2.2 Stopnje brezposelnih mladih v EU

Izraba polnega potenciala mladih je sredstvo za prihodnjo gospodarsko rast in socialno kohezijo v EU, zato bi bilo treba izkoristiti zmožnosti mlade populacije. Prav zato je brezposelnost mladih za Evropo ključna skrb.

V letu 2007 je bila brezposelnost mladih 17,4-odstotna in v zadnjih petindvajsetih letih kljub splošnemu dvigu izobrazbe ni bilo pravega napredka pri zmanjšanju brezposelnosti. Ob gospodarskem razmahu leta 2007 in oceni, da se bo v lizbonskem ciklu 2005–2008 dodatno zaposlilo sedem milijonov oseb, se je delovanje trga dela za mlade še vedno razvijalo manj ugodno. Zanje je bilo dvakrat manj verjetno, da bodo ostali brez zaposlitve kot za odrasle. Vključitev na trg dela je postopen proces, a postane problematičen, če obdobja brezposelnosti niso osmišljena z določeno dejavnostjo, kar zmanjšuje zaposljivost posameznika. V mnogih državah EU je trajala brezposelnost leta 2007 pri enem od treh mladih še eno leto po zaključku izobraževanja (Komisija evropskih skupnosti 2007).

Kot največjo skrb za brezposelnost mladih so predstavniki Evropske komisije za sektor zaposlovanja leta 2008 v Bruslju izpostavili tri prednostne naloge v zaposlovanju. Privabiti in obdržati več ljudi v zaposlovanju, okrepiti ponudbo dela in posodobiti sisteme socialne

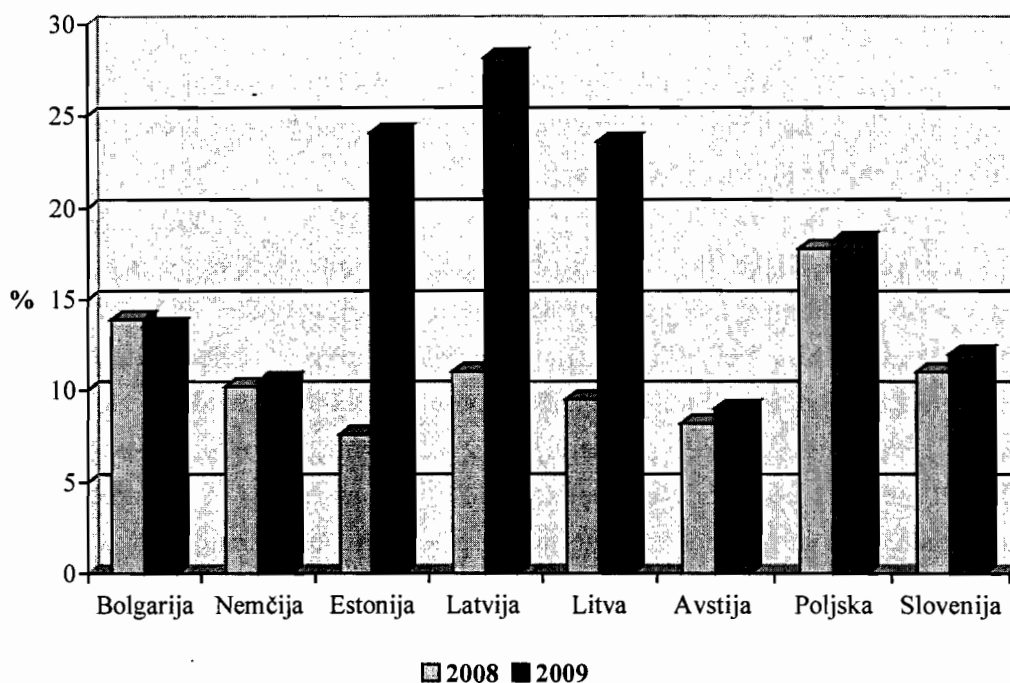
zaščite, izboljšati prilagodljivost delavcev in podjetij v okviru koncepta prožne varnosti ter povečati vlaganja v človeški kapital z boljšim izobraževanjem. Predvsem ustvariti več delovnih mest v proizvodnem sektorju, saj je bilo v zadnjem času opaziti zmanjšanje le-teh in povečevanje delovnih mest v storitvenih sektorjih (Bešo 2008).

Po podatkih Eurostat-a (2009) se je v prvem četrtletju leta 2008 v luči svetovne finančne krize, ki se je začela širiti v realni sektor, začela povečevati tudi stopnja brezposelnosti, ki je do takrat tri leta postopno upadala. Od takrat brezposelnost v EU, kar je še posebej opazno pri mladih, hitro narašča (Eurostat 2009).

V prvem trimesečju je bila desezonirana stopnja brezposelnih mladih v starostni skupini od 15 do 24 let v Evropski uniji 18,3 odstotka, kar je 10,1 odstotne točke več kot splošna stopnja brezposelnosti. V sedemindvajsetih državah EU je bilo ob koncu prvega trimesečja brezposelnih pet milijonov mladih.

V območju evra je bila v prvem četrtletju leta 2009 stopnja brezposelnosti mladih 18,4 odstotka, kar je 9,6 odstotka več kot splošna stopnja brezposelnosti. V evrskem območju je bilo ob koncu prvega četrtletja leta 2009 3,1 milijona brezposelnih mladih. V obdobju med prvim trimesečjem 2008 in 2009 se je stopnja brezposelnosti med mladimi v EU povišala za 3,7 odstotka, kar je 2,2 odstotka več kot splošna stopnja brezposelnosti.

Slika 3 nam kaže, da je stopnja brezposelnosti mladih v tem časovnem obdobju narasla prav v vseh državah članicah z izjemo Bolgarije, kjer je upadla s 13,9 odstotka na 13,5 odstotka. Največjo rast brezposelnosti so medtem zabeležili v treh pribaltskih državah, Estoniji (s 7,6 na 24,1 odstotka), Litvi (z 9,5 na 23,6 odstotka) in Latviji (z 11 na 28,2 odstotka), do najmanjšega skoka brezposelnosti mladih pa je prišlo v Nemčiji (z 10,2 na 10,5 odstotka), na Poljskem (s 17,8 na 18,2 odstotka), v Sloveniji (z 11 na 12 odstotkov) in v Avstriji (z 8,2 na 9 odstotkov). Sam razpon stopenj brezposelnosti med mladimi je bil od 6 odstotkov na Nizozemskem do 33,6 odstotka v Španiji. Slovenija se je z 12-odstotno stopnjo uvrstila na šesto mesto med članicami z najmanj brezposelnimi mladimi (Eurostat 2009).



Slika 3: Mladinska brezposelnost v nekaterih državah EU v letih 2008 in 2009

Vir: Eurostat 2009.

Največje razlike med brezposelnostjo mladih in brezposelnostjo vseh starostnih skupin so bile v Italiji, Španiji in na Švedskem, najmanjše pa v Nemčiji, na Nizozemskem in Danskem (Eurostat 2009).

Stopnji brezposelnosti za mlade ženske in moške sta bili v prvem trimesečju 2008 praktično izenačeni (14,7 v primerjavi s 14,6 odstotka), potem pa je kriza nesorazmerno prizadela mlade moške, saj se je razlika povečala na škodo moških (19,1 v primerjavi s 17,4 odstotka). Tudi v Sloveniji je bila ta razlika v škodo moških za 1,1-odstotne točke (12,4 v primerjavi z 11,3 odstotka) (Eurostat 2009).

Menim, da je razlog za to razliko v povečanem množičnem odpuščanju presežnih delavcev in večjem prenehanju zaposlitev za določen čas predvsem v gradbeništvu in predelovalni industriji ter ukinitvi industrijskih delovnih mest.

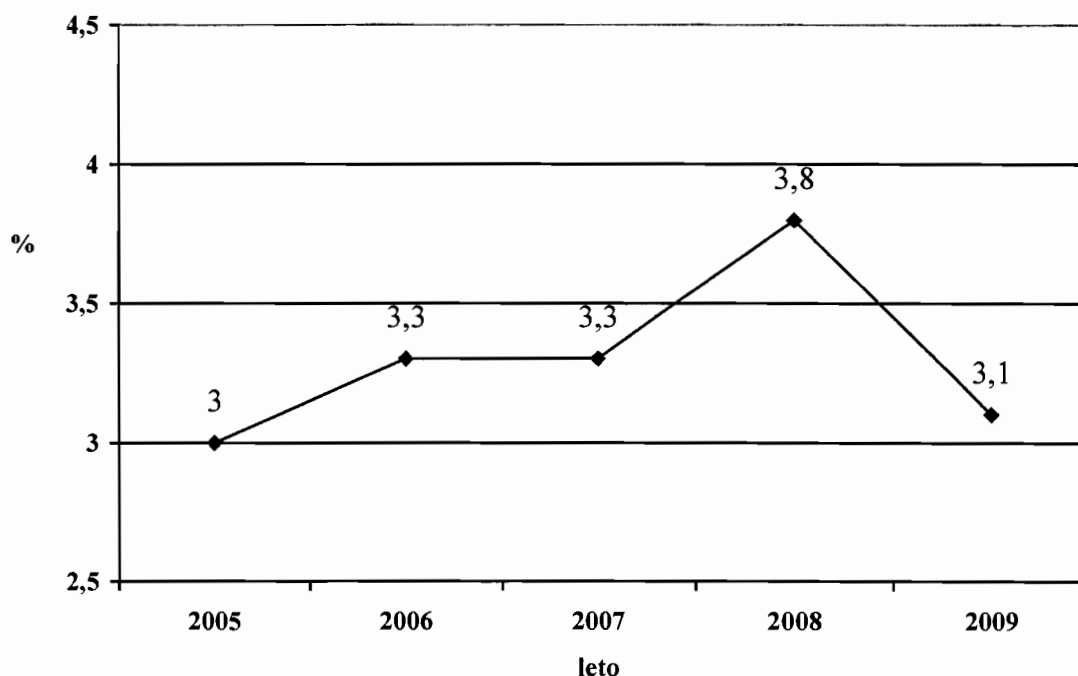
3 ŠTUDENSKO DELO

V tem poglavju bom opisala potek posredovanja dela za študente in dijake prek pooblaščenih agencij in pogoje za opravljanje te dejavnosti. Prikazala bom pravno ureditev študentskega dela in delitev sredstev iz koncesijskih dajatev.

Študentsko delo je ena izmed fleksibilnih oblik dela in pomeni delo študentov in dijakov, vključenih v proces izobraževanja. Na trg dela se vključujejo bodisi iz finančnih razlogov bodisi zaradi pridobivanja delovnih izkušenj. Podjetja se poslužujejo študentskega dela predvsem zaradi zmanjševanja potreb po zaposlovanju novih delavcev in kot vira potencialnih kadrov. Jeraj (2005) pravi, da med podjetji, ki s študentskim delom zmanjšujejo potrebe po novih delavcih, prevladujejo predvsem velika (nad 100 zaposlenih) in zelo majhna podjetja (do 10 zaposlenih). Pri velikih podjetjih so razlog predvsem sezonska in proizvodna nihanja, pri katerih obseg dela ne opravičuje zaposlitev novega delavca, obstoječe kadrovske potrebe pa ne omogočajo, da bi bilo delo razporejeno na druge zaposlene. Pri zelo majhnih podjetjih pa je glavni razlog v tem, da ta podjetja šele utrjujejo oziroma iščejo svoj položaj na trgu in še nimajo točno določenih potreb po novih delavcih in bi jim zaposlitev novega delavca predstavljala preveliko finančno obremenitev (Jeraj 2005). Delo je po naravi začasno ali občasno in naj ne bi imelo značaja rednega dela. Izvaja se s posredovanjem agencij za zaposlovanje, ki imajo z Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ) sklenjeno koncesijsko pogodbo.

Mednarodna raziskava Eurostudent 2007 je ugotovila, da slabi dve tretjini študentov med študijem opravljata plačano delo. V deležu delavnih študentov med spoloma ni razlike, v obeh primerih je delež enak. Je pa očitno, da se delež delovnih obveznosti povečuje s starostjo. Med 21-letnimi študenti je takšnih, ki v času predavanj tudi delajo, polovica. Le malo študentov (8 odstotkov) dela krajši čas, do 5 ur tedensko, pri bolonjskih študentih pa je takšnih še manj (MVSZT 2007).

Slika 4 nam prikazuje delež študentskega dela med delovno aktivno populacijo v Sloveniji v obdobju od leta 2005 do 2009. Vidimo, da je ta delež naraščal od leta 2005, ko je znašal 3 odstotke, do leta 2008, ko je dosegel 3,8 odstotka, nato sledi padec v letu 2009 na 3,1 odstotka, kar gre pripisati pojavu gospodarske krize in s tem zmanjševanju potreb po študentskem delu.



Slika 4: Delež študentskega dela med delovno aktivno populacijo v Sloveniji v obdobju 2005–2009

Vir: Šušteršič 2010.

Večina študentskega dela je opravljena v storitvenih dejavnostih. V 2. četrtletju leta 2008 je 82 odstotkov študentov (15–24 let), ki so delali prek študentskih servisov, delalo v storitvenih dejavnostih, medtem ko je bil delež takih v skupini med 25. in 29. letom še višji, in sicer 92,8 odstotka. Razlike med skupinama so tudi v delih, ki jih opravljata. Mlajša skupina (15–24 let) je najpogosteje opravljala pisarniška, storitvena in trgovinska ter enostavna dela, medtem ko je starejša skupina (25–29) večinoma opravljala strokovne naloge v storitvenih in trgovinskih, tehničnih, visokostrokovnih in pisarniških poklicih (Ignjatović in Trbanc 2009).

3.1 Posredovanje dela za študente in dijake

Osnovna dejavnost študentskih servisov je posredovanje občasnih in začasnih del študentom in dijakom. Študentski servisi so le eden od posrednikov na trgu dela, kjer se srečujeta ponudba in povpraševanje po delu. Pri tem posredovanju dela gre za razmerje med študentom ali dijakom kot delojemalcem in podjetjem – delodajalcem ter študentskim servisom kot posrednikom zaposlitve.

Poleg naštetih udeležencev so v povezavi s študentskim delom še:

- Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve (MDDSZ),
- Študentska organizacija Slovenije (ŠOS),
- Javni sklad Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije in
- Proračunski sklad Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo (MVŠZT).

V letu 2006 se je v 6. členu Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (Uradni list RS, št. 5/1991, 12/1992, 71/1993, 38/1994, 69/1998, 67/2002, 79/2006, 107/2006 – uradno prečiščeno besedilo) sistemu študentskega dela dodalo še enega ponudnika te storitve, in sicer Zavod RS za zaposlovanje, z argumenti, da naj bi postalo posredovanje dela s tem bolj pregledno in učinkovito. Za razliko od študentskih servisov pa ZRSZZ od koncesijske dajatve ne obdrži finančnega deleža za izvedbo storitve, temveč nakaže zakonsko določen delež (37,5 odstotka) ŠOS-u, ostalo pa v javni sklad za štipendije.

Po informacijah, ki so mi jih posredovali z Zavoda RS za zaposlovanje, izvajajo storitve študentskega dela prek njihove centralne službe v Ljubljani, izvajanje je v omejenem obsegu in predvsem za notranjo uporabo. Študentske napotnice na območnih službah ni mogoče dobiti, ker nimajo vzpostavljenega ustreznega sistema za tovrstno delovanje (Zavod RS za zaposlovanje 2010).

3.2 Pravna ureditev študentskega dela

Temeljna predpisa, ki trenutno urejata študentsko delo, sta Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (Uradni list RS, št. 5/1991, 12/1992, 71/1993, 38/1994, 69/1998, 67/2002, 79/2006, 107/2006 – uradno prečiščeno besedilo 1) ter Pravilnik o pogojih za opravljanje dejavnosti agencij za zaposlovanje (Uradni list RS, št. 48/1999, 79/2000, 30/2003 in 139/06).

Študentsko delo ni slovenska posebnost, obstaja tudi v drugih državah, kjer ga posredujejo agencije, primerljive našim študentskim servisom. Po podatkih bolonjske analize iz leta 2005 je razvidno, da je takrat delalo v Nemčiji kar 68 odstotkov študentov, na Danskem 75

odstotkov, v Estoniji 30 odstotkov, v Franciji 46 odstotkov in 50 odstotkov v Latviji (The National Unions of Students in Europe 2005).

Leta 2009 je bila narejena tudi analiza, koliko ur tedensko opravijo študenti, ki delajo predvsem zato, da si pomagajo financirati študij. Število ur dela raste z izobrazbo in se giblje med 5 in 31 ur na teden. V Avstriji tako opravijo študenti povprečno 11,5 ure, v Estoniji 20 ur, na Finskem 22 ur, na Islandiji 31,8 ure, na Irskem 15 ur, 9 ur na Norveškem, 5 ur v Italiji, 22 ur na Češkem in v Sloveniji 17 ur na teden (The European Student's Union 2009).

Slovenska ureditev študentskega dela je v nekaterih elementih že v skladu z evropskimi normami, predvsem kar zadeva prepoved dela otrok, mlajših od 15 let, varstvo osebnih podatkov, zavarovanje dijakov in študentov za poškodbo in nesrečo pri delu in nadzor pristojnih organov nad zakonitostjo poslovanja študentskih servisov.

Različnost slovenske zakonodaje od zakonodaje drugih držav Evropske unije na tem področju pa se kaže v sami organizaciji posredovanja dela dijakom in študentom in plačilu storitve, ki jo agencija zaračuna delodajalcu v višini 12 odstotkov osnovne koncesijske dajatve in 2 odstotka dodatne koncesijske dajatve od vrednosti opravljenega dela dijaka ali študenta.

Posredovanje študentskega dela lahko opravljajo le pooblaščen organizacije in delodajalci, ki izpolnjujejo pogoje, predpisane z ZZZPB, in so z MDDSZ kot koncedentom sklenile koncesijsko pogodbo. Glavna pogoja, ki se nanašata na pridobitev koncesije, se nanašata na delavce, ki opravljajo posredovanje dela, in na primernost poslovnih prostorov in opreme.

Osebe, ki posredujejo delo, morajo biti pri agenciji v delovnem razmerju, imeti morajo najmanj dve leti delovnih izkušenj in opravljen strokovni izpit na področju zaposlovanja in zavarovanja za primer brezposelnosti. Kot delovne izkušnje štejejo zlasti delo na kadrovskem področju in izobraževanju ter drugo delo na področju zaposlovanja (Pravilnik o pogojih za opravljanje dejavnosti agencij za zaposlovanje, Uradni list RS, št. 48/1999, 79/2000, 30/2003, 139/2006, 6. člen).

Glede poslovnih prostorov in opreme pravilnik navaja ustrezne delovne in pomožne prostore ter ustrezno pisarniško in tehnično opremo, ki zagotavlja vodenje ustreznih evidenc in pristojnim organom omogoča vpogled v poslovanje. Potrdilo o podeljeni koncesiji mora biti v prostorih agencije izobešeno na vidnem mestu (Pravilnik o pogojih za opravljanje dejavnosti agencij za zaposlovanje, 7. člen).

Osnovna koncesijska dajatev je torej 12 odstotkov od fakturiranih prejemkov dijakov in študentov za opravljena začasna in občasna dela. Sredstva osnovne (12-odstotne) koncesijske dajatve so razdeljena na naslednji način: 37,5 odstotka so priznani stroški študentskemu

servisu, 37,5 odstotka sredstev za obštudijske dejavnosti, prejemnik je ŠOS, in 25 odstotkov sredstev za štipendijski sklad, prejemnik je Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije.

Tabela 2 prikazuje primer zaslužka dijaka ali študenta, kako se koncesijske dajatve delijo v odstotkih in komu gredo ta sredstva ter kolikšen je pri tem strošek delodajalca. Pri tem je treba upoštevati, da v tabeli ni stroška davka na dodano vrednost, ki znaša 20 odstotkov od koncesijskih dajatev, in pavšalnega prispevka za zdravstveno zavarovanje, ki trenutno znaša 4,34 evra.

Tabela 2: Delitev koncesijske dajatve

	Delitev dajatve v %	Višina dajatve v evrih
Neto zaslužek dijaka/študenta		400
12 % koncesijska dajatev	37,5 % stroški koncesionarja	18
	37,5 % ŠOS	18
	25 % Javni sklad RS	12
2 % dodatna koncesijska dajatev		8
Strošek delodajalca brez DDV		456

22. člen Pravilnika o pogojih za opravljanje dejavnosti agencij za zaposlovanje določa, da se študentskemu servisu priznajo stroški v višini 37,5 odstotka obračunanega prihodka, obračunanega od 12-odstotne koncesijske dajatve. Priznani stroški vključujejo stroške, ki so neposreden pogoj za opravljanje dejavnosti po obsegu in vrstah stroškov, kot so stroški materiala in storitev, stroški dela in stroški amortizacije.

Agencija mora vsako leto, ko je ugotovljen dejanski prihodek iz koncesijske dejavnosti za preteklo leto, na podlagi tega oblikovati rizični sklad v višini 0,8 % od le-tega. Sredstva iz rizičnega sklada so namenjena izplačilom dela za tiste dijake ali študente, katerim delodajalec ni poravnal obveznosti. Agencija mora v svojem splošnem aktu oblikovati merila upravičenosti, vrstnega reda izplačil, roke ter pravila evidentiranja poslovnih dogodkov v zvezi s terjatvami. Sredstva iz rizičnega sklada se smejo uporabiti samo za plačilo dela dijakom in študentom ter sodne takse, kar določa 24. člen tega pravilnika.

Študentska organizacija Slovenije (ŠOS) je stanovska organizacija vseh slovenskih študentov in se kot taka zavzema za uresničevanje interesov vseh študentov slovenskih fakultet, akademij, visokih in višjih strokovnih šol ter visokošolskih zavodov v tujini. Kot krovna organizacija si prizadeva vplivati na izboljšanje študijskih razmer, socialnega položaja študentov in razvoj interesnih dejavnosti ter v tem okviru aktivno sodeluje pri oblikovanju

nacionalne politike in programov s tega področja, aktivna pa je tudi na področju mednarodnega sodelovanja (ŠOS 2009).

3. člen Pravilnika o namenski porabi sredstev ŠOS (2004) določa, da se sredstva, pridobljena iz koncesijskih dajatev, lahko porabijo izključno za nepridobitne namene, in sicer za:

- financiranje in sofinanciranje interesnih oziroma obštudijskih dejavnosti študentov za nepridobitne namene,
- zagotavljanje pogojev za delovanje in razvoj ŠOS,
- zagotavljanje pogojev za delovanje predstavnikov študentov v raznih organih na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni,
- zagotavljanje boljšega socialno-ekonomskega položaja študentov,
- izvajanje drugih dodatnih pomembnih aktivnosti.

Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije je bil ustanovljen decembra 2006 s preoblikovanjem javne ustanove »Ad futura«. Ustanovljen je bil tudi z namenom izvajanja štipendijske politike, dodeljevanja sredstev za vlaganja v razvoj človeških virov in kadrov za večjo zaposljivost, vseživljenjsko učenje, konkurenčnost, prenos znanja in povezovanja znanstveno-raziskovalne sfere in univerz z gospodarstvom in izobraževalnega sistema s potrebami trga dela (*Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije* 2009).

Sredstva, pridobljena iz koncesijske dajatve, se porabljajo za štipendije. Iz poslovnega načrta sklada za leto 2009 je razvidno, da je bilo za leto 2009 načrtovanih 6.000.000 evrov, preostanek razpoložljivih sredstev za štipendije pa so bila neporabljena sredstva iz let 2007 in 2008 v višini 17.003.804 evrov (*Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije* 2009). Sklad torej ne porabi vseh sredstev za štipendije, saj ostaja neporabljenega denarja več kot 80 %, čeprav so potrebe po štipendijah v teh časih zelo velike.

Dodatna koncesijska dajatev se izvaja na podlagi Zakona o dodatni koncesijski dajatvi od prejemkov, izplačanih za začasno in občasno delo študentov in dijakov (ZDKDPŠ, Uradni list RS, št. 79/2003, 79/2006). Osnova za obračun dodatne koncesijske dajatve v višini 2 % je fakturiran prihodek od študentskega dela za pretekli mesec. Sredstva se nakazujejo v proračunski sklad v pristojnosti Ministrstva za visoko šolstvo, in sicer z namenom financiranja izgradnje in prenove študentskih bivalnih zmogljivosti v Sloveniji ter sofinanciranje razširitve in posodobitve prostorskih pogojev in tehnološke opremljenosti univerz. Od 1. januarja 2010 dalje se sredstva, zbrana iz dodatne koncesijske dajatve, namenijo za odplačilo posojil, najetih za prej naštete investicije, kar določa 4. člen tega zakona.

3.3 Predstavitev Mladinskega servisa Velenje

Mladinski servis Velenje, d. o. o. (MSV) je manjši študentski servis, ki je v okviru nekdanje Zveze socialistične mladine Slovenije že leta 1989 na počitniško delo napotil prve dijake in študente. Postopno se je servis širil in v letu 1992 postal tudi samostojna pravna oseba z večinskim deležem lokalnega mladinskega kluba. Kmalu je odprl poslovalnice še v Žalcu, Slovenj Gradcu, Kamniku in Domžalah. Trenutno poleg sedeža v Velenju deluje samo še poslovalnica v Slovenj Gradcu. Nereguliran trg posredovanja študentskega dela v njegovih začetkih je v zadnjih petnajstih letih povzročil zelo velika nihanja tako v prihodkih, številu zaposlenih in razvoju nasploh.

MSV je mikro podjetje v zasebni lasti in je po vrsti dejavnosti registrirano za posredovanje začasne delovne sile ter ima trenutno zaposlene tri osebe. Čisti prihodki od prodaje so bili v letu 2009 1.904.134 evrov. Na leto se povprečno izda okoli pet tisoč napotnic, izdaja pa iz leta v leto pada. Tako je bilo v letu 2006 izdanih 7764 napotnic, v letu 2007 6393 napotnic, v letu 2008 4649 in v letu 2009 3141 napotnic. Po moji oceni ima servis v regiji 40-odstotni tržni delež in posreduje v poslovalnicah v Velenju in Slovenj Gradcu letno okoli 500 del študentom in dijakom.

4 ANALIZA RAZISKAVE O PRIDOBLENJIH IZKUŠNJAH S ŠTUDENTSKIM DELOM

V empiričnem delu bom na podlagi konkretnih podatkov, ki sem jih dobila v agenciji za posredovanje del Mladinski servis Velenje, d. o. o., analizirala podatke, ki so zajeti za obdobje od 1. julija 2006 do 30. junija 2009 za območje Savinjsko-šaleške regije. V raziskavo je zajetih 1899 realiziranih napotnic za leto 2006, 1897 napotnic za leto 2007, 2111 napotnic za leto 2008 in 809 napotnic za leto 2009, torej skupaj 6716 napotnic. Ta številka predstavlja vse napotnice, ki so jih dvignili redni in izredni študenti v poslovalnici Velenje in so bile vrnjene z vpisnim številom ur, urno postavko in skupnim zneskom zaslužka. Napotnice za delo, ki so jih študenti dvignili pri študentskem servisu, sem po vrsti dela razdelila v tri skupine:

1. na delo, ki ga je študent opravil in ustreza izobrazbi,
2. na delo, ki ga je študent opravil in ne ustreza njegovi izobrazbi in
3. na delo, ki je bilo na napotnici opredeljeno kot »razno delo«.

Ustrezanje izobrazbi pomeni opravljanje del, za katera se študent izobražuje in dejansko pridobiva delovne izkušnje za možno kasnejšo zaposlitev. V rubriko del, ki ne ustrezajo izobrazbi, sem uvrstila dela, ki dejansko nimajo nič skupnega s smerjo študija. Pod razna dela sem uvrstila dela, ki so bila na napotnici opredeljena kot razna.

V tem delu naloge želim preveriti, ali se študenti odločajo za delo prek napotnice z namenom pridobivanja delovnih navad in izkušenj, ki lahko izboljšajo njihove možnosti na trgu dela, ali se odločajo za tovrstno delo bolj iz finančnih razlogov.

V tabeli 3 prikazujem letno gibanje povprečnega števila opravljenih dni na napotnico in povprečen znesek na napotnico. Opazimo, da je bilo število opravljenih dni na napotnico najmanjše v letu 2006 (16,28 dneva) in največje v letu 2008 (19,15 dneva). Povprečni znesek na napotnico pa je bil najnižji v letu 2009 (237,40 evra) in najvišji v letu 2008 (262,46 evra). V celotnem obdobju od leta 2006 do 2009 pa je bil povprečni znesek na napotnico nižji od 400 evrov neobdavčenega zneska po Zakonu o dohodnini (117/2006, 90/2007, 10/2008, 78/2008, 92/2008, 125/2008, 20/2009, 10/2010, 13/2010, 28/2010 – uradno prečiščeno besedilo 5).

Tabela 3: Letno gibanje povprečnega števila dni in povprečnega zneska na napotnico

Leto	Povprečno število dni na napotnico	Povprečni znesek na napotnico
2006	16,28	253,59
2007	18,64	246,00
2008	19,15	262,46
2009	17,93	237,40

Po tem lahko sklepamo, da je moč opaziti vpliv gospodarske krize tudi pri študentskem delu, ki ga delodajalec ukine takoj, ko usahne potreba po delu. Zaradi prevlade povpraševanja nad ponudbo so se znižala tudi plačila za opravljena dela. Razlog za zniževanje urne postavke je tudi v zmanjševanju stroškov v podjetjih.

4.1 Analiza po vrsti del

V tabeli 4 prikazujem rezultate po skupni vrednosti realiziranih napotnic in deleže le-teh, pridobljene z analizo študentskih napotnic. Rezultati nam v celotnem obdobju od 2006 do 2009 kažejo, da vrednost del, ki ne ustrezajo vrsti študija, močno presega vrednost del, ki ustrezajo vrsti študijskega programa. V letu 2006 za 12,8 odstotka, v letu 2007 za 33,95 odstotka, v letu 2008 za 94,59 odstotka in v letu 2009 kar za 108,03 odstotka. Vidimo lahko, da iz leta v leto narašča delež študentov, ki opravljajo dela, ki vsebinsko niso povezana z njihovim študijem. Iz tega lahko sklepam, da študenti opravljajo dela, ki, po moji oceni, ne zahtevajo posebnih znanj, ki jih pridobijo na fakulteti, niti jim ne nudijo specifičnih izkušenj, ki bi lahko povečale njihovo zaposljivost po končanem študiju. Vrednosti del, ki so uvrščena pod razna dela, ne morem opredeliti kot ustrezna ali neustrezna, ker ne vem, katera dela so bila dejansko opravljena. Je pa presenetljivo, da je vrednost teh del v celotnem obdobju razmeroma velika v primerjavi z ostalima dvema kategorijama.

Tabela 4: Letno gibanje vrednosti opravljenega dela študentov glede na ustreznost izobrazbe v evrih in odstotkih

Leto	Ustrezno		Neustrezno		Razno		Skupaj
	vrednost	delež	vrednost	delež	vrednost	delež	
2006	157.609	32,7	177.770	37,0	146.188	30,3	481.567
2007	127.200	27,3	170.385	36,5	169.064	36,2	466.649
2008	122.249	22,1	237.876	42,9	193.919	35,0	554.044
2009	44.802	23,3	93.201	48,6	54.053	28,1	192.057

V tabeli 5 prikazujem rezultate glede na število napotnic in deleže le-teh, ki so bile vrnjene. Tudi v tej tabeli vidimo, da je v celotnem obdobju (2006–2009) število realiziranih napotnic, katerih delo sem opredelila kot neustrezno glede na smer študijskega programa, višje od del, ki sem jih opredelila kot ustrezna študijskemu programu. Najvišji delež ustreznih del je v obdobju od leta 2006 do 2009, v letu 2006 (32,2 odstotka), najnižji pa v letu 2008 (22,6 odstotka). Med neustreznimi deli je bil najvišji delež v istem obdobju v letu 2009 (47 odstotkov) in najnižji v letu 2006 (38,7 odstotka). Med deli, ki so bila na napotnicah opredeljena kot razna, je bil najvišji delež v letu 2007 (32,6 odstotka) in najnižji v letu 2009 (26,8 odstotka).

Tabela 5: Letno gibanje števila realiziranih napotnic glede na ustreznost izobrazbe

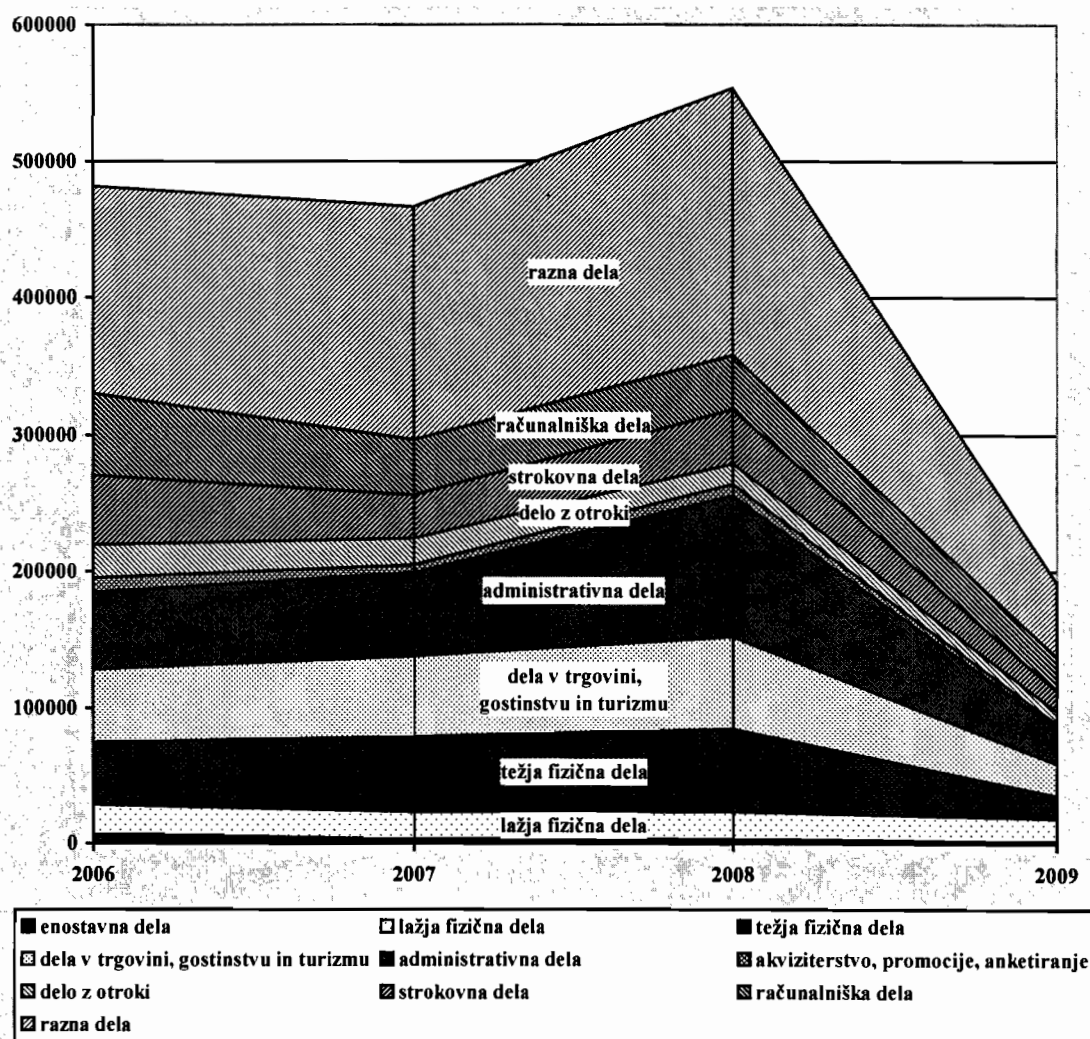
Leto	Ustrezno		Neustrezno		Razno		Skupaj
	št. nap.	delež	št. nap.	delež	št. nap.	delež	
2006	612	32,2	735	38,7	552	29,1	1.899
2007	512	27,0	766	40,4	619	32,6	1.897
2008	476	22,6	960	45,4	675	32,0	2.111
2009	212	26,2	380	47,0	217	26,8	809

V tabeli 6 je prikazano število dni v absolutnih številkah in deležih, v katerih je bilo delo opravljeno. Tudi tu je število dni v rubriki neustrezno višje kot pod ustrezno. Število opravljenih dni v rubriki razno je v celotnem obdobju od leta 2006 do 2009 višje od ustreznih del in nekoliko nižje od neustreznih. Največji delež del, ki so ustrezala študijskemu programu študentov, ki so delali po številu opravljenih dni, je bil v letu 2006 (30,3 odstotka), najmanjši pa v letu 2009 (19,9 odstotka). Največji delež tistih, katerih izobrazba ni ustrezala vrsti dela, je bil v letu 2009 (47,7 odstotka) in najmanjši v letu 2006 (37,1 odstotka). Delež raznih del je bil najvišji v letu 2008 (34,2 odstotka) in najnižji v letu 2009 (32,4 odstotka). Opaziti je, da število dni, v katerih je bilo opravljeno delo, ki je ustrezalo študijskim smerem študentov, pada iz leta v leto, od 2006 do 2009, in posledično delež del, ki niso ustrezala študijski smeri v istem obdobju narašča.

Tabela 6: Letno gibanje realiziranih napotnic glede na ustreznost izobrazbe po številu dni

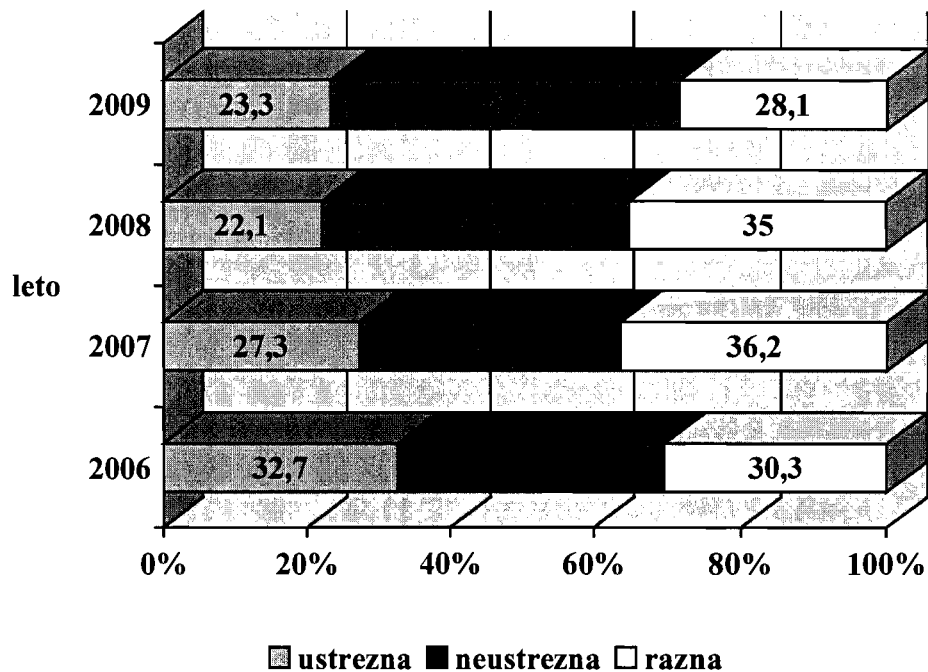
Leto	Ustrezno		Neustrezno		Razno		Skupaj
	št. dni	delež	št. dni	delež	št. dni	delež	
2006	9.366	30,3	11.455	37,1	10.083	32,6	30.904
2007	8.812	25,0	14.582	41,2	11.967	33,8	35.361
2008	9.155	22,6	17.448	43,2	13.820	34,2	40.423
2009	2.855	19,9	6.910	47,7	4.707	32,4	14.502

Na sliki 5 prikazujem letno gibanje vrednosti opravljenega dela študentov glede na vrsto dela. Podatke o vrsti dela, zabeleženega na napotnicah, sem razvrstila v deset širokih skupin sorodnih del. Če izvzamemo razna dela, ki so najpogosteje navedena na napotnicah, vidimo, da so najvišje vrednosti v kategorijah administrativnih, računalniških in strokovnih del ter del z otroki, verjetno zato, ker imajo ta dela najvišjo urno postavko. Pri teh delih študenti uporabljajo določena bolj ali manj teoretična znanja, pridobljena v procesu študija, in jih tako povezujejo s prakso. Ta dela verjetno pozitivno vplivajo na njihovo kasnejšo zaposlitev. Med najvišjimi vrednostmi so tudi dela v kategoriji del v trgovini, gostinstvu in turizmu, vendar tu ne gre za visoke vrednosti zaradi nadpovprečne urne postavke, ampak za več opravljenega dela. Če seštejemo enostavna in fizična dela, dobimo tudi visoke vrednosti opravljenega dela, vendar ta dela najverjetneje ne zahtevajo posebnih znanj, ki jih študenti pridobijo na fakulteti, oziroma študentom ne nudijo posebnih izkušenj, ki bi lahko povečale njihovo zaposljivost po končanem študiju.



Slika 5: Letno gibanje vrednosti opravljenega dela študentov glede na vrsto dela v evrih

Na sliki 6 vidimo deleže ustreznih, neustreznih in raznih del v primerjavi s študijsko smerjo po vrednosti napotnic v obdobju od 2006 do 2009. V celotnem obdobju je delež neustreznih del najvišji, sledijo razna dela, delež ustreznih del je najnižji. Najvišji delež vrednosti realiziranih napotnic, ki so se ujemale s študijsko smerjo (32,7 odstotka) je bil v letu 2006, najnižji pa v letu 2008 (22,1 odstotka). Najvišji delež vrednosti realiziranih napotnic, ki se niso ujemale s študijsko smerjo, je bil v letu 2009 (48,5 odstotka), najnižji pa v letu 2007 (36,5 odstotka). Delež vrednosti raznih del je bil najvišji v letu 2007 (36,2 odstotka), najnižji pa v letu 2009 (28,1 odstotka).



Slika 6: Deleži ujemanja vrste del s študijsko smerjo po vrednosti napotnic

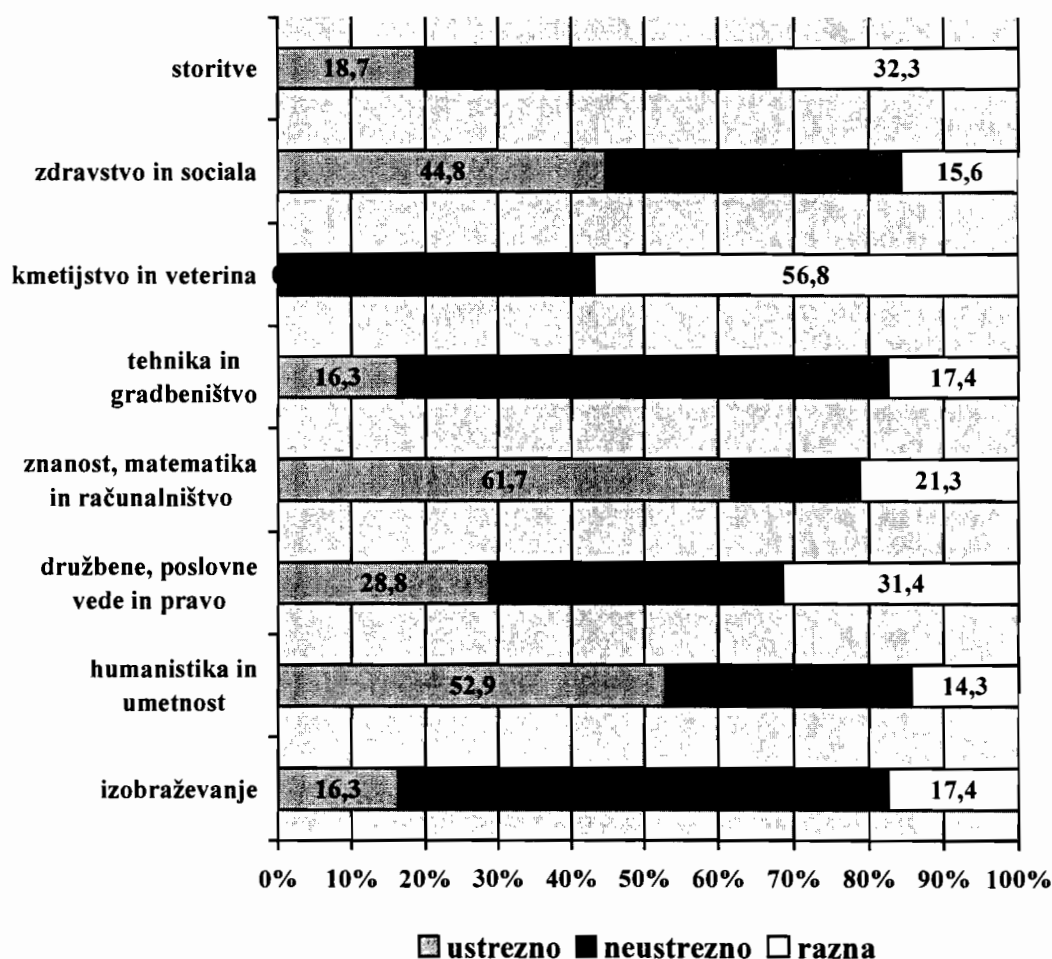
4.2 Analiza po vrsti študija

V tem delu naloge želim prikazati, študenti katerih študijskih programov se najpogosteje odločajo za študentsko delo. Za leta od 2006 do 2009 sem analizirala vrsto del (ustrezna, neustrezna in razna) na napotnicah študentov po številu realiziranih napotnic, po številu opravljenih dni in po vrednosti opravljenega dela ter po vrsti študijskih programov. Vse rezultate raziskave sem vpisala v tabele z absolutnimi številkami in z deleži in jih prikazujem po letih. Študijske programe sem po sorodnosti združila v osem osnovnih kategorij na podlagi klasifikacije področij izobraževalnih aktivnosti, ki so določena v Uredbi o uvedbi in uporabi klasifikacijskega sistema izobraževanja in usposabljanja (Uradni list RS, št. 46/2006), in sicer na:

- izobraževanje,
- humanistika in umetnost,
- družbene, poslovne vede in pravo,
- znanost, matematika in računalništvo,
- tehnika, proizvodne tehnologije in gradbeništvo,
- kmetijstvo in veterina,
- zdravstvo in sociala,
- storitve.

Analiza po vrsti študija za leto 2006

Slika 7 prikazuje delež realiziranih napotnic glede na ujemanje ali neujemanje z vrsto študijskega programa in razna dela za leto 2006. Vidimo, da so ustrezna dela najpogosteje opravljali študenti znanosti, matematike in računalništva (61,7 odstotka), z dokaj velikim deležem ustreznih del sledijo študenti humanistike in umetnosti (52,9 odstotka) in študenti zdravstva in sociale (44,8 odstotka), kar je logično, saj so za takšna dela potrebna specifična znanja, pridobljena s študijem. Zanimivo je, da študenti kmetijstva in veterine niso opravljali del, ki bi ustrezala njihovemu študijskemu programu, nizek odstotek takšnih del je opaziti tudi pri študentih študijskega programa storitve (18,7 odstotka). Največji delež študentov, katerih delo se ne ujema z njihovo študijsko smerjo, je enak, in sicer pri študentih tehnike in gradbeništva ter izobraževanja (66,3 odstotka). Najnižji delež teh je opaziti pri študentih znanosti, matematike in računalništva (17,0 odstotka). Razna dela so v tem letu največkrat opravljali študenti kmetijstva in veterine (56,8 odstotka), najmanjši delež pa imajo študenti humanistike in umetnosti (14,3 odstotka).



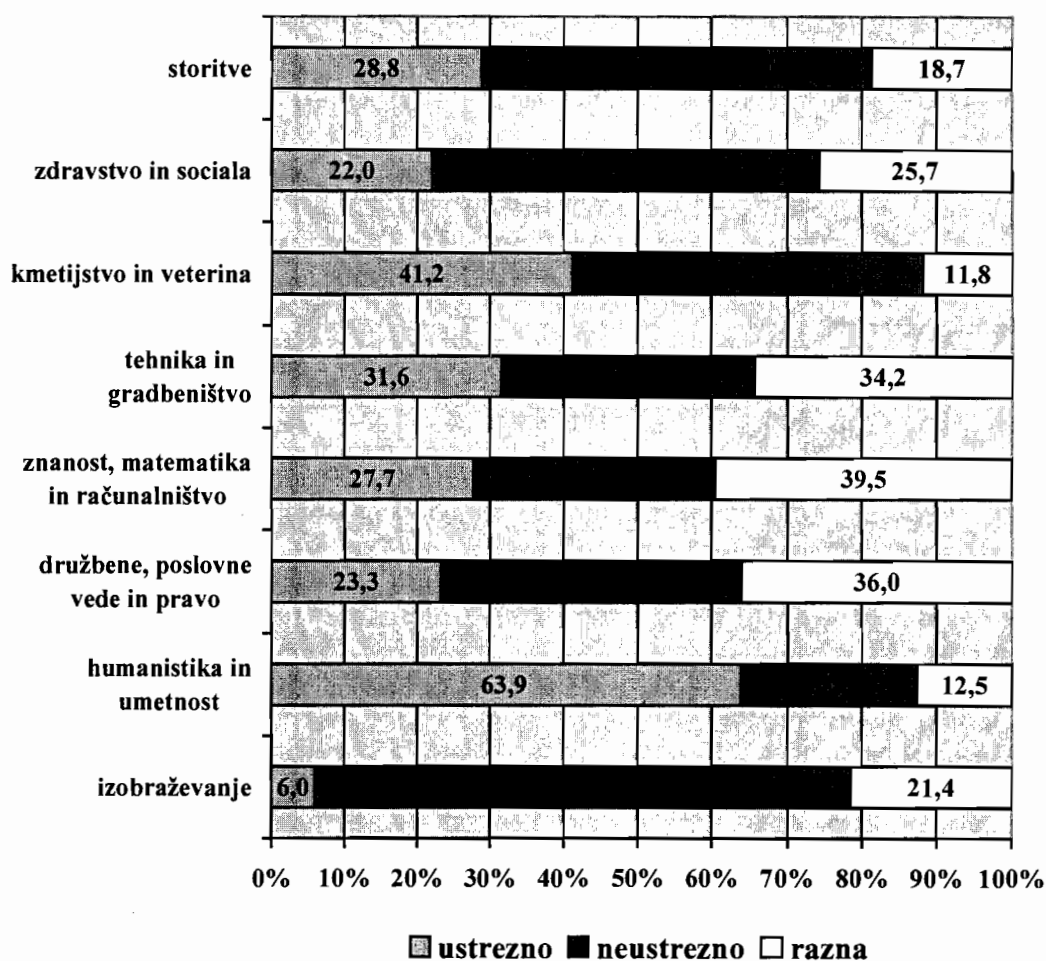
Slika 7: Delež realiziranih napotnic po vrsti študijskega programa za leto 2006

Analiza po vrsti študija za leto 2007

Slika 8 nam prikazuje rezultate analize za leto 2007. Vidimo, da je največji delež študentov smeri humanistike in umetnosti (63,9 odstotka) opravljalo dela, ki ustrezajo njihovi študijski smeri, najmanjši delež teh del so opravljali študenti izobraževanja (6 odstotkov).

Dela, ki ne ustrezajo študijski smeri, so v največji meri opravljali študenti izobraževanja (72,6 odstotka), v najmanjšem deležu pa študenti humanistike (23,6 odstotka).

Razna dela so najpogosteje opravljali študenti znanosti, matematike in računalništva (39,5 odstotka), najmanjši delež pa imajo študenti kmetijstva in veterine (11,8 odstotka).



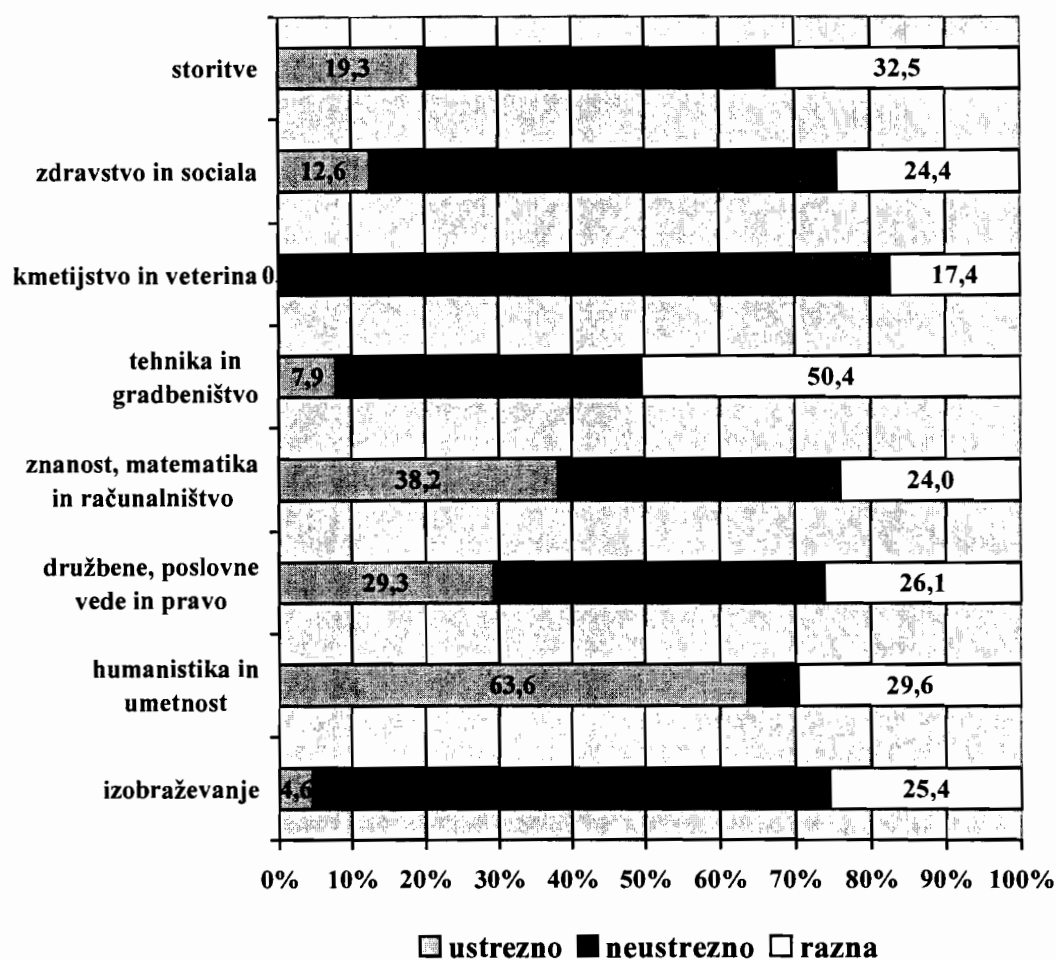
Slika 8: Delež realiziranih napotnic po vrsti študijskega programa za leto 2007

Analiza po vrsti študija za leto 2008

Slika 9 nam kaže rezultate analize po vrsti študija za leto 2008. Vidimo, da se slika iz leta v leto spreminja. Ni mogoče z gotovostjo reči, da študenti nekaterih študijskih programov konstantno opravljajo dela, ki ustrezajo njihovim študijskim programom.

V tem letu so najpogosteje opravljali dela, ki ustrezajo, študenti humanistike in umetnosti (63,6 odstotka), ostali sledijo z dosti manjšimi deleži, z nič odstotki imamo zopet študente smeri kmetijstvo in veterina.

Dela, ki ne ustrezajo izobrazbi, so v največjem deležu pri študentih izobraževanja (70 odstotkov), sledijo študenti kmetijstva in veterine (82,6 odstotka), zdravstva in sociale (63 odstotka), storitev (48,2 odstotka) in ostali. Najnižji delež imajo tukaj študenti humanistike in umetnosti (6,8 odstotka).

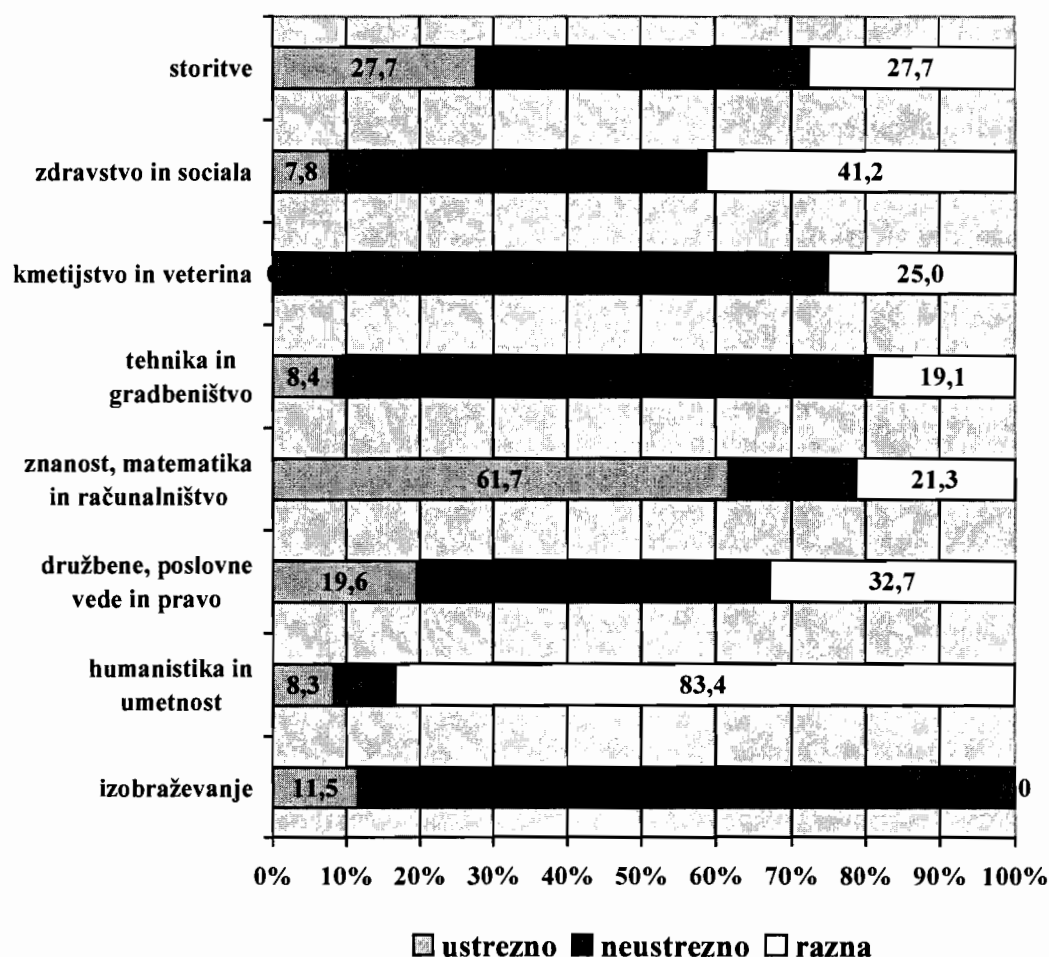


Slika 9: Delež realiziranih napotnic po vrsti študijskega programa za leto 2008

Slika 10 nam kaže rezultate analize po vrsti študijskega programa za leto 2009. Tukaj je največji delež študentov, ki so opravljali dela, ki ustrezajo študijskemu programu, v kategoriji znanost, matematika in računalništvo (61,7 odstotka), ostale kategorije zelo zaostajajo – storitve s 27,7 odstotka, družbene, poslovne vede in pravo z 19,6 odstotka, tehnika in gradbeništvo z 8,4 odstotka, humanistika in umetnost z 8,3 odstotka, zdravstvo in sociala s 7,8 odstotka in kmetijstvo in veterina z nič odstotki.

Največji delež študentov, ki so opravljali dela, ki ne ustrezajo njihovi izobrazbi, imamo v izobraževanju (88,5 odstotka), sledi kmetijstvo in veterina (75 odstotkov), tehnika in gradbeništvo (72,5 odstotka), zdravstvo in sociala (51 odstotkov), najmanjši delež je pri študentih humanistike in umetnosti (8,3 odstotka).

Razna dela so najpogosteje opravljali študenti humanistike in umetnosti (83,4 odstotka), nič pa študenti izobraževanja.



Slika 10: Delež realiziranih napotnic po vrsti študijskega programa za leto 2009

Razlog za večji delež opravljenih del, ki ne ustrezajo študijski smeri študentov, kakor tudi delež raznih del, je verjetno v tem, da študenti opravljajo mnoga dela, ki jim ne prinašajo delovnih izkušenj v smislu njihovih kasnejših zaposlitev, ko bodo diplomirali na svojih študijskih programih. Poslužujejo se raznovrstnih del, med katerimi v veliki meri prevladujejo proizvodna dela, ki jih je v ponudbi del še vedno največ. Delodajalci se namreč še vedno odločajo za študentsko delo, v primerih ko imajo povečane potrebe po delavcih zaradi sezonskih in proizvodnih nihanj.

Velik delež del, ki ustrezajo vrsti študijskega programa, opazimo pri študentih znanosti, matematike in računalništva, vendar, po mojem mnenju, v tej skupini prevladujejo študenti računalništva in informatike, ker so potrebe po tovrstnih kadrih v današnjih časih še vedno zelo velike in veliko je področij, na katerih lahko študenti prispevajo svoja, med študijem pridobljena znanja. Presenetljivo je, da imajo velik delež tistih del, ki ustrezajo študijski smeri, tudi študenti humanistike in umetnosti. Znano je, da prav ti zelo težko dobijo zaposlitev po končanem šolanju.

4.3 Prednosti in slabosti študentskega dela

V sistemu študentskega dela zasledimo pozitivne in negativne učinke za vse udeležence: študente, dijake, delodajalce in družbo kot celoto. V nadaljevanju na kratko predstavljam prednosti in slabosti.

Za študente predstavlja študentsko delo pomemben finančni vir, kot dopolnilo ostalim virom, kot so štipendije in prispevek družine, delodajalci pa se radi poslužujejo študentov kot delovne sile, ker je le-ta v veliki meri fleksibilna, relativno poceni, njeno angažiranje pa zelo enostavno. Vendar pa država vidi grožnjo sedanjega sistema študentskega dela predvsem v podaljševanju študija. Študenti, ki se na fakultete vpisujejo zgolj zaradi statusa in s tem dobijo možnost za delo prek študentske napolnice, so ujeti v vrtinec negotovih priložnostnih del in zato dolgoročno bistveno bolj izpostavljeni marginalizaciji na trgu dela. Podaljševanje izobraževanja mladih daljša odvisnost od staršev in ruši sistem vsem dostopnega visokošolskega izobraževanja (zaradi fiktivnih vpisov država namenja iz proračuna več sredstev, kot bi bilo sicer potrebnih). Delovna obremenjenost študentov večkrat presega meje zmogljivosti, kar vpliva tako na rezultate študija kakor tudi na samo zdravje študentov.

Med pozitivne učinke študentskega dela lahko v veliki meri štejemo pridobljene delovne izkušnje in navade, ki so zelo pomembne pri kasnejši redni zaposlitvi. V času študija imajo študenti na tak način možnost spoznati tako različne vrste del kot tudi različne delodajalce. Mnogokrat predstavljajo študentske zaposlitve praktično vez s teoretičnimi spoznanji na fakultetah in jim je tako omogočen lažji in bolj učinkovit izobraževalni proces. Za delodajalce posledično predstavljajo ti študenti, ki delajo pri njih, bazo potencialnih kadrov, ki se jih da na

enostaven način preveriti in jih lahko njihovo kakovostno delo navduši za kasnejšo redno zaposlitev. Jeraj (2005) pravi, da se podjetja študentskih servisov kot vira potencialnih kadrov poslužujejo zaradi treh razlogov: zaradi stika s potencialnimi kadri, načina preizkušanja potencialnih kadrov in gradnje osebnega delovnega profila bodočega sodelavca.

Čeprav je za delodajalce študentsko delo zelo primerno, saj lahko hitro zapolnijo vrzel po dodatni delovni sili v specifičnih pogojih poslovanja, kot so sezonske zaposlitve in povečan obseg dela zaradi nenadnih naročil, pa za študente predstavlja tudi nekatere pasti. To delo predstavlja privlačen vir zaslužka, lahko je tudi narava dela dovolj privlačna, da povzroči izgubo motivacije za študij, kar seveda vodi v podaljšanje študija ali celo v prekinitve. Poleg ugodne davčne obremenitve je pomembna tudi fleksibilnost tovrstnih zaposlitev, saj so večinoma kratkotrajne in navadno ne obsegajo polnega delovnega časa, študent lahko prekine z delom, kadar želi. Je pa ta fleksibilnost lahko tudi rizična, saj ne daje prave pravne zaščite ob npr. predčasni prekinitvi dela.

Vsekakor lahko z vidika širše družbe štejemo med pozitivne učinke študentskega dela preprečevanje bega možganov, do katerega lahko pride ob priložnostih za ostajanje študentov v tujini po poletnem obdobju, ko so tam iskali zaslužek, zaradi pomanjkanja dela doma. V primerjavi z drugimi okolji študenti vidijo, da imajo pri nas določene možnosti za osebni razvoj in se zato težje odločajo za horizontalno mobilnost, predvsem za poklice, ki so na razvitejšem zahodu in severu deficitarni (matematika, računalništvo itd.) (Vodopivec 2003, 23).

Vendar pa študentskega dela ni mogoče uveljaviti kot delovne izkušnje niti kot pokojninsko dobo. Ne omogoča socialne varnosti, kar negativno vpliva tako na študenta kot tudi na pokojninsko in druge javnofinančne blagajne. Po drugi strani pa v skladu s koncesijsko ureditvijo vseeno pomembno prispeva pri financiranju štipendij in obštudijskih dejavnosti ter pri izgradnji in obnovi študentskih domov.

4.4 Prihodnost študentskega dela

Na trgu dela v Sloveniji obstajajo različne oblike priložnostnega in občasnega dela, ki so opredeljene v več zakonih, njihovo izvajanje je različno, bistveno pa se razlikujejo glede na pravice in varnost tistih, ki ta dela opravljajo.

Slovenski trg je del globalnega trga, kjer ponudba in povpraševanje po blagu in storitvah zelo niha in je hitro reagiranje na potrebe pogoj za ohranitev konkurenčnosti podjetij. Delodajalci se zato vedno bolj poslužujejo nestandardnih oblik dela in vse več ljudi opravlja dela, ki imajo občasen, priložnostni značaj, zato želi vlada postaviti jasen okvir za opravljanje teh del,

določiti standarde in zagotoviti tem delavcem primerljive pravice iz dela in socialnih zavarovanj, kar je pomembno za vzdrževanje socialne države.

Na MDDSZ (2010) pravijo, da s sprejetjem Zakona o malem delu želijo enotno urediti tiste oblike dela, ki jih zaradi občasne narave in dinamike opravljanja dela ne moremo šteti kot delovno razmerje, kljub temu da ima takšno delo v posameznih primerih lahko tudi elemente delovnega razmerja. Namen Zakona o malem delu je, da se vse oblike tovrstnega dela vključi v mehanizem podpore socialnim blagajnam in da se vsem, ki ta dela opravljajo, omogočijo primerljive pravice iz socialnih zavarovanj in s tem tudi ustrezno varnost na trgu dela. Prav tako je namen tega zakona zmanjšati obseg dela in zaposlovanja na črno, saj bi se s tem zakonom uvedla nova možnost legalnega opravljanja plačanega dela, ki bi imelo tudi elemente delovnega razmerja, pod ugodnejšimi pogoji za delodajalca (hitro reagiranje na potrebe po delu, manjši strošek dela kot pri delovnem razmerju in manj administrativnih postopkov (MDDSZ 2010).

Z novim zakonom vlada torej želi vzpostaviti sistem, ki bo učinkoviteje ščitil pravice dijakov in študentov ter jim omogočil ustrezno varnost na trgu dela, hkrati pa ohranil pozitivne strani trenutne ureditve študentskega dela. Pri pripravi Zakona o malem delu so izhajali iz cilja, da naj bi študentsko delo tudi vnaprej omogočalo fleksibilen način gibanja mladim na trgu dela in jim omogočalo prvi stik s trgom dela. Osnovna ideja študentskega dela je, da dopolnjuje študij, omogoča pridobivanje praktičnih izkušenj in pridobivanje dodatnih sredstev študentom s slabšim socialnim položajem ter sredstev za sofinanciranje obštudijskih dejavnosti mladih (MDDSZ 2010).

Cilji Zakona o malem delu, kot jih navaja vlada, so:

- omogočiti, da se tudi začasno in priložnostno delo šteje v delovne izkušnje in v pokojninsko dobo,
- odpreti možnost opravljanja priložnostnih in začasnih del tudi upokojujencem, brezposelnim in neaktivnim osebam,
- zagotoviti več sredstev za štipendije študentom in
- delodajalcem omogočiti hiter, administrativno manj obremenjen način najema delovne sile za krajša, občasna in manjša dela.

Malo delo bo v zakonu opredeljeno kot plačano začasno, občasno delo ali trajnejše časovno omejeno delo študentov, dijakov, upokojenih in drugih brezposelnih oseb, v obsegu največ 60 ur v koledarskem mesecu. Izjema bo veljala za dijake in študente, katerim je zaradi študijskih obveznosti omogočeno, da malo delo opravljajo tudi več ur na teden, vendar pa v koledarskem letu ne bodo smeli preseči 720 ur. Omejen bo tudi bruto prejemek za opravljeno delo, in sicer ne bo smel biti nižji od 4 evrov in ne višji od 8 evrov. Iz malega dela se bodo

plačevali prispevki delojemalca za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (9,01 odstotka) ter za zdravstveno zavarovanje (5,96 odstotka), delodajalec pa bo obvezan k plačilu prispevka za zavarovanje za primer poškodbe pri delu in poklicne bolezni (0,53 odstotka) ter dajatev iz malega dela (14 odstotkov). Skupaj naj bi obremenitev znašala 29,5 odstotka (MDDSZ 2010).

Vendar pa naj bi bila delitev sredstev po novem zakonu drugačna, kakor kaže tabela 7.

Tabela 7: Razdelitev 10-odstotne koncesijske dajatve po novem zakonu

5,5 %	Javnemu skladu za razvoj kadrov in štipendije, ki sredstva nameni za financiranje štipendij.
2,0 %	V proračunski sklad v pristojnosti ministrstva, pristojnega za visoko šolstvo, za sofinanciranje gradnje in prenove študentskih bivalnih zmožljivosti v Republiki Sloveniji ter sofinanciranje razširitve in posodobitve prostorskih pogojev in tehnološke opremljenosti univerz, ki jih je ustanovila Republika Slovenija, v skladu s programom investicij, ki ga sprejme Vlada RS.
1,5 %	Stroški, ki se priznajo organizaciji, ki posreduje malo delo.
0,3 %	Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje za skupni rizični sklad.
0,2 %	Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje za vzdrževanje in vodenje centralne evidence o opravljenem malem delu ter druge administrativno-strokovne naloge v povezavi s spremljanjem izvajanja malega dela, ki jih v podzakonskem aktu predpiše minister, pristojen za delo.

Vir: MDDSZ 2010.

Preostala 4-odstotna dajatev iz malega dela se zbira in namenja ločeno po ciljnih skupinah, kot sledi iz tabele 8.

Tabela 8: Delitev 4-odstotne dajatve

4 % dajatev	Namen	Leto 2011 in 2012	Leto 2013	Leto 2014 in naprej
ustvarjena z malim delom dijakov in študentov	- Študentski organizaciji Slovenije - financiranje projektov, namenjenih dejavnostim mladih, dijakov in študentov	4 % 0 %	3 % 1 %	2 % 2 %
ustvarjena z malim delom upokoјencev	- Zvezi društev upokoјencev Slovenije - financiranje projektov, namenjenih dejavnostim za upokoјence	2 % 2 %	2 % 2 %	2 % 2 %
ustvarjena z malim delom brezposelnih in drugih neaktivnih oseb	- v integralni proračun Ministrstvu RS za delo, družino in socialne zadeve za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja	4 %	4 %	4 %

Vir: MDDSZ 2010.

V predlogu Zakona o malem delu naj bi se posredovanje malega dela opravljalo kot nepridobitna dejavnost na podlagi dovoljenja za opravljanje dejavnosti, ki ga bo podelilo oziroma odvzelo ministrstvo, pristojno za delo. Dovoljenje se bo podelilo na javnem razpisu, in sicer za dobo največ petih let. Pri posredovanju malega dela se bo ohranil institut napotnice, ki sedaj velja za študentsko delo, vendar z vgrajenimi varovalkami, ki bodo zagotovile redno plačevanje delodajalcev za opravljeno malo delo oziroma učinkovitejšo izterjavo neplačanih obveznosti. V primeru neplačila s strani delodajalca se bo uvedlo posebno varstvo za osebo, ki bo malo delo opravila, in sicer tako, da se ji bo zagotovilo plačilo dela iz enotnega rizičnega sklada pri Zavodu RS za zaposlovanje, organizacija, ki bo posredovala malo delo pa bo imela pristojnost in dolžnosti, da bo izvedla postopke izterjave in da bo izterjana sredstva vrnila v rizični sklad. Za učinkovito izvajanje, spremljanje in nadzor malega dela bo ključna vzpostavitev centralne informatizirane evidence o malem delu, ki jo bo vodil Zavod RS za zaposlovanje in v kateri bodo tekoče razvidni podatki o opravljenem delu za posamezno osebo, neposredni vpogled v evidenco pa je predviden tudi za nadzorne organe. Centralna evidenca bo zagotovila tudi beleženje neformalnih izkušenj, pridobljenih z malim delom, kar bo predvsem v korist mladim pri iskanju prve zaposlitve (MDDSZ 2010).

Šušteršič, Nastav in Kosijeva (2010) pravijo, da so nekatere trditve, ki jih kot razloge za omejevanje študentskega dela navajajo na MDDSZ, preverili na vzorcu podatkov o delu šest tisoč študentov v obdobju štirih let. Kot razlogi se navajajo nelojalna konkurenca drugim

oblikam zaposlitve, negativen vpliv na kakovost študija in zlorabe (Šušteršič, Nastav in Kosi 2010).

Študent, ki dela za povprečno urno postavko malo pod pet evrov, je pri zdajšnjih dajatvah za podjetje dražji od delavca z minimalno plačo in cenejši od tistega s povprečno. Še bolj pomembna prednost je enostavnost pri sklepanju dogovorov o začetku in koncu dela. Kljub temu pa študentsko delo pomeni samo dobre tri odstotke vseh zaposlitev. Statistična analiza je pokazala, da obseg študentskega dela negativno vpliva predvsem na brezposelnost nekvalificiranih mladih, ne pa tudi mladih diplomantov. Študenti opravljajo predvsem manj zahtevna dela, zahtevnejša strokovna opravila opravlja približno tretjina študentov, zlasti v višjih letnikih – tem lahko zbrane izkušnje celo pomagajo pri zaposlitvi po diplomi. Študenti, ki delajo, so v povprečju aktivni od 25 do 35 odstotkov normalnega delovnega časa, in to čez vse leto, ne le med počitnicami. Problem uspešnosti študija bi morali reševati tam, kjer nastaja, to je v načinu študija in sistemu izobraževanja. Če bi zaostriili pogoje za status in študente obremenili skladno z načelom, da redni študij zahteva angažma v obsegu polnega delovnika, bi bilo prostora za zlorabe statusa in nadomeščanje študija z delom občutno manj. Seveda bi morali potem najti tudi boljše rešitve za finančno pomoč študentom, denimo sistem študijskih posojil, katerih vračanje bi bilo odvisno od poznejšega dohodka (Šušteršič, Nastav in Kosi 2010).

Menim, da bi bilo nekatere elemente študentskega dela nedvomno treba urediti. Posebej bi veljalo zaostriiti pogoje za pridobivanje statusa študenta in hkrati poiskati boljši način za financiranje študija študentov iz socialno šibkejših družin. Dobro bi bilo, da bi bile spremembe smiselne in bi temeljile na realnih ocenah. Predlog zakona namreč ne vsebuje poglavja o presoji posledic predpisov in obrazložitve, iz katerih bi bilo razvidno, zakaj vlada predlaga tako radikalno reformo. Obstaja namreč utemeljen strah, da se vlada s tem zakonom podaja na pot v neznano. Novi zakon uvaja niz administrativnih omejitev in postopkov za podjetja in posrednike dela, zato je vprašanje, ali in kako hitro bo zaživel novi sistem. V primeru, da sistem ne bo zaživel tako hitro, se lahko zgodi, da bodo kljub povišanju s sedanjih 14 odstotkov dajatev na 34,9 odstotka za nekaj časa usahnili prilivi od koncesijskih dajatev, ki so bili do sedaj, v tem primeru je možen tudi izpad dohodkov iz zavarovanj ter davka na dodano vrednost.

Mislim, da je ena večjih napak novega zakona v ostro postavljenih omejitvah obsega malega dela. Ob predlaganih omejitvah bi skoraj tretjina študentov morala zmanjšati obseg svoje aktivnosti, dejanski upad študentskega dela pa bi bil zaradi dodatnih administrativnih omejitev gotovo še večji. Smiselna bi bila višja omejitev od sedaj predlagane, vendar bi jo verjetno težko utemeljili z vidika vpliva na kakovost oziroma intenzivnost študija.

Po novem zakonu ostaja institut napotnice, kar je dobro, vendar pa je zapletena pot in potrjevanje le-te. Da postane veljavna, jo izda agencija, potem pa jo morata potrditi podjetje in upravičenec ter jo vrniti na agencijo. Ta bo potem preverila pravilnost izpolnjenih podatkov, potrdila napotnico in jo vrnila v podjetje. Iz tega izhaja tudi, da uporaba elektronske napotnice ne bo mogoča, čeprav je predvidena. V praksi namreč ni tripartitnega digitalnega podpisovanja, uporablja se le dvopartitno, in dokler ni napotnica podpisana z vseh treh strani, je neveljavna.

Poleg opisanih administrativnih omejitev se nalaga delodajalcem tudi vrsta opravil, ki jih je do sedaj opravil študentski servis. Med njimi so obračun in nakazila plačil malim delavcem, prijava in odjava delavcev v zavarovanja, posredovanje poročil in obrazcev davčni upravi ter letno posredovanje obvestil o izplačanih dohodkih.

5 SKLEP

Mladost je zelo dinamično življenjsko obdobje, polno prehodov med statusi in situacijami, med drugim je eden ključnih prav prehod iz šolanja v svet dela. Šele uspešen prehod v bolj ali manj stabilno okolje namreč mlade dejansko postavi med enakopravne člane družbe, saj jim prav zaposlitev zagotavlja socialno-ekonomsko neodvisnost, hkrati pa jim daje možnost dolgoročnega načrtovanja življenja, kariere, družine, bivalnih razmer in podobno. Brezposelnost pri mladih ni problematična le zaradi umeščanja v sistem dela in njihovih prihodnjih kariernih možnosti, ampak tudi zaradi negativnih psiholoških in širših družbenih posledic. Če gledamo z makroekonomskega vidika, pa je brezposelnost mladih tudi slaba izraba delovnih zmožnosti, in to pri skupini, ki šele prihaja iz izobraževalnega sistema in je torej nosilka novega znanja ter bo še dolgo na trgu dela. Stopnja mladinske brezposelnosti je velika, vendar pa je treba gledati tudi strukturo le-te in predvsem trajanje, ki pa je pri mladih praviloma krajše kot pri drugih kategorijah brezposelnih.

Lastnosti, po katerih se mladi razlikujejo od starejših kategorij delovne sile, lahko opišemo kot konkurenčne prednosti ali pa slabosti mladih na trgu delovne sile. Gre za lastnosti, ki so lahko dejanske, objektivno določljive, kot so nova znanja ali pomanjkanje delovnih izkušenj. Lastnosti pa so lahko tudi le pripisane, kot na primer splošne predstave, ki jih imajo delodajalci o mladih. Tako je tem že tradicionalno pripisana manjša odgovornost, manjša pripadnost, nestalnost, neresnost, nezrelost, nagnjenost k spremembam utečenih praks, zaradi katerih naj bi bili za delodajalce tvegana delovna sila. Po drugi strani naj bi bili mladi veliko bolj sprejemljivi za spremembe v delovnem procesu od starejših delavcev, bolj inovativni, prilagodljivi in manj zahtevni, zaradi česar so pogosto pripravljeni sprejeti slabšo zaposlitev glede na svojo izobrazbo, začasno ali delno zaposlitev, telesno naporno delo ali delo v slabših delovnih razmerah. Sicer pa je njihova ključna objektivna konkurenčna prednost predvsem novejše, kompleksno znanje, ki ga prinašajo iz izobraževalnega procesa. To seveda velja za tiste, ki uspešno končajo izobraževanje vsaj na srednji stopnji. Tisti, ki šolanje zapustijo predčasno, so na trgu delovne sile v slabšem položaju kakor starejša slabo izobražena delovna sila, saj ta vsaj delno lahko nadomesti pomanjkljivo izobrazbo z delovno dobo, izkušnjami in pripadnostjo delodajalcu. Očitna je torej diferenciacija oziroma polarizacija zaposlitvenih možnosti mladih glede na doseženo izobrazbo, pa tudi področje izobraževanja.

Poleg samega znanja mladi bolj kakor starejša delovna sila premorejo spretnosti in kompetence, po katerih je, zaradi spreminjanja narave dela in delovnih procesov, pri delodajalcih veliko povpraševanje in pogosto predstavljajo dodatne pogoje oziroma prednosti v konkurenci za zaposlitev. Tu gre za znanje dela z računalnikom in računalniškimi aplikacijami ter internetom, za sposobnost iskanja različnih informacij, komunikacijske spretnosti, za delo v skupinah, projektno delo in aktivno znanje tujih jezikov. Del teh

spretnosti si mladi pridobijo z izobraževanjem, precejšen del pa tudi s socializacijo in različnimi izkušnjami.

Delovne izkušnje pa si mnogi študenti nabirajo v času študija s študentskim delom. Tovrstna oblika dela predstavlja zgolj 3 odstotke slovenskega trga dela, omogoča pa več kot polovici študentom dostop do študija. Med njimi so v prvi vrsti študenti iz socialno ogroženih okolij in družin. Novela zakona o štipendiranju še ni prinesla želenih rezultatov, povečalo se je sicer število prejemnikov, a se je zmanjšala višina štipendij, socialna stiska pa se veča in s tem tudi neposredno omejuje dostopnost do visokošolskega izobraževanja v Sloveniji. Pri reformi študentskega dela bi se torej morali zavedati pomembnega dejstva, da dostop do visoke izobrazbe, s ciljem postati družba, temelječa na znanju, ob sedanjih gospodarskih kazalcih omogoča prav študentsko delo. Ureditev tega dela sicer ni popolna, vendar obstaja prostor za izboljšave. Študentsko delo zahteva širše rešitve, ki zadevajo sedanjo reformo študijskega procesa, financiranje visokega šolstva, predvsem pa drugačen sistem štipendiranja in kreditiranja študija, če ostanemo zgolj pri finančnih platih študentskega načina življenja. Če bi torej vlada želela spremeniti študentsko delo kot deviacijo na trgu dela in hkrati povečati učinkovitost študija, potem bi morala študentsko delo obravnavati celovito. Predvsem bi morala v ospredje postaviti fiskalne olajšave in nove administrativne poenostavitve, česar pa v predlogu Zakona o malem delu ni zaslediti. Nasprotno. Dvig obdavčitve je s 16,8 odstotka na 34,9 odstotka, kar je več kot dvakratno povišanje. Glede administracije pa je predlog zakona poln zapletenih postopkov, poročanja in birokratskih omejitev.

Na podlagi statistične analize in razpoložljivih podatkov lahko ugotovim, da je delo študentov obsegalo skoraj tri četrtine delovnih dni, če vzamemo, da je 22 dni povprečno število delovnih dni v mesecu. To je lahko posledica drugačne organiziranosti izrednega študija in predvsem dela absolventov. Če upoštevam, da so normativi glede obremenitve študentov postavljeni tako, da naj bi uspešen in pravočasen študij zahteval delo študenta v obsegu polnega delovnika, je tak povprečen obseg dodatnega dela že krepko čez mejo, ki dopušča uspešen študij.

V celotnem obravnavanem obdobju je bil povprečen znesek na napotnico nižji od dovoljenega neobdavčenega zneska po Zakonu o dohodnini. V letu 2009 je padel zaradi gospodarske krize, ki se je močno izrazila tudi pri študentskem delu, predvsem zaradi zmanjševanja potreb po delavcih in zniževanja urne postavke. Študentsko delo torej osebam, ki ga opravljajo, praviloma ne zagotavlja zelo visokih zaslužkov.

Pri analizi del, ki jih študenti opravljajo, lahko ugotovim, da jih večina opravlja dela, ki vsebinsko niso povezana z njihovim študijem. Med njimi so najbolj pogosto pojavljajo študenti kmetijstva in veterine, tehnike in gradbeništva ter študenti izobraževanja. Potrebe po teh delih so zanemarljive, velikokrat pa je za ta dela potreben že zaključen izobraževalni

Sklep

proces. Najpogosteje pa opravljajo dela, ki ustrezajo smeri njihovega študija, študenti znanosti, matematike in računalništva in študenti humanistike in umetnosti. Po tem lahko sklepam, da ta dela zahtevajo znanje, ki ga študent pridobi med študijskim procesom in jim posledično tudi nudi specifične izkušnje, ki bi lahko povečale njihovo zaposljivost po koncu študija.

Nasprotje prejšnji ugotovitvi pa je, da so vrednosti opravljenega dela najvišje pri računalniških in strokovnih delih ter pri delih z otroki, če izvzamemo razna dela. Razlog za najvišje vrednosti pri raznih delih je v količini opravljenega dela, medtem ko gre pri ostalih treh skupinah za višje urne postavke ali celo zneske, ki so plačani po projektih.

Z analizo sicer nisem mogla ugotoviti, ali izkušnje s študentskim delom pripomorejo pri iskanju prve zaposlitve, lahko pa po rezultatih sklepam, da se večina študentov poslužuje tovrstnega dela bolj iz finančnih razlogov.

LITERATURA

- Bešo, Anela. 2008. *17,4 % brezposelnih mladih: velika skrb EU*. [Http://www.predsedovanje.si/Mladi-za-EU-%E2%80%93-EU-za-mlade/174-brezposelnost-mladih-velika-skrbEU.html](http://www.predsedovanje.si/Mladi-za-EU-%E2%80%93-EU-za-mlade/174-brezposelnost-mladih-velika-skrbEU.html) (13. 4. 2010).
- Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu. 2007. *Mladi delavci - dejstva in številke*. [Http://osha.europa.eu/sl/publications/factsheets/70](http://osha.europa.eu/sl/publications/factsheets/70) (11. 6. 2010).
- Gruber, Gregor. 2010. *Boj za študentsko delo*. [Http://www.dobrojutro.net/novice/slovenija/143660](http://www.dobrojutro.net/novice/slovenija/143660) (23. 2. 2010).
- Ignajtović, Miroljub in Martina Trbanc. 2009. Zaposlovanje in brezposelnost mladih: aktivni, fleksibilni in prilagodljivi. V *Med otroštvom in odraslostjo*, ur. Tatjana Rakar in Urban Boljka, 39-56. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino in Inštitut RS za socialno varstvo.
- Jeraj, Tomaž. 2005. *Pomen študentskega dela za podjetja 1. in 2. del*. [Http://www.finance.si/127763](http://www.finance.si/127763) (14. 4. 2010).
- Komisija evropskih skupnosti. 2007. *Spodbujanje polne udeležbe mladih v izobraževanju, zaposlovanju in družbi. Bruselj*. [Http://www.ursm.gov.si/fileadmin/ursm.gov.si/pageuploads/pdf/spodbujanje_polne_udelezbe_mladih__4.1.2010_.pdf](http://www.ursm.gov.si/fileadmin/ursm.gov.si/pageuploads/pdf/spodbujanje_polne_udelezbe_mladih__4.1.2010_.pdf) (13. 4. 2010).
- Kos, Blaž. 2010. *Mladi in ustvarjalna družba*. [Http://www.blazkos.com/mladi-in-ustvarjalna-druzba.php](http://www.blazkos.com/mladi-in-ustvarjalna-druzba.php) (10. 6. 2010).
- Kramberger, Anton. 2007. *Strukturni razlogi težje zaposljivih mladih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Lukič, Goran. 2008. *Strategija zaposlovanja mladih v družbi znanja*. Ljubljana: ŠOS Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo. 2007. *Evrostudent SI 2007*. [Http://www.avantis.si/eurostudent/rezultati-2007/media/evrostudent.si.2007.pdf](http://www.avantis.si/eurostudent/rezultati-2007/media/evrostudent.si.2007.pdf)
- Počivavšek, Jakob Krištof. 2005. Stanje zaposljivosti in zaposlovanja mladih v Republiki Sloveniji. V *Dvigovanje zaposlitvenega potenciala mladih*, ur. Danilo Kozoderc, 33-43. Ljubljana: Salve.
- Šušteršič, Janez. 2010. Kaj je narobe s študentskim delom? *Finance*, 73: 16.
- Šušteršič, Janez, Bojan Nastav in Tanja Kosi. 2010. *Ekonomski vidiki študentskega dela*. Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za management Koper.
- The National Unions of Students in Europe. 2005. *Bologna With Student Eyes, Bologna Analysis 2005*. [Http://www.esib.org/documents/publications/official_publications/Bologna-With-Student-Eyes_2005.pdf](http://www.esib.org/documents/publications/official_publications/Bologna-With-Student-Eyes_2005.pdf) (10. 6. 2010).
- Trbanc, Martina. 2005. Mladi na prehodu in njihova zaposljivost v sodobnih družbah. V *Dvigovanje zaposlitvenega potenciala mladih*, ur. Danilo Kozoderc, 13-30. Ljubljana: Salve.
- Ule, Mirjana. 2008. *Mladi in družbene spremembe*. [Http://www.forum21.si/pdfFiles/dogodek-25-29.doc](http://www.forum21.si/pdfFiles/dogodek-25-29.doc) (30. 5. 2010).

Literatura

- Urad svetovalcev za evropsko politiko. 2006. *Evropska družbena realnost*. [Http://ec.europa.eu/citizens_agenda/social_reality_stocktaking/docs/background_document_sl.pdf](http://ec.europa.eu/citizens_agenda/social_reality_stocktaking/docs/background_document_sl.pdf) (10. 6. 2010).
- Vinge, Vernon. 1993. *What is The Singularity?* Department of Mathematical Sciences San Diego State University. [Http://mindstalk.net/vinge/vinge-sing.html](http://mindstalk.net/vinge/vinge-sing.html) (11. 6. 2010).
- Vodopivec, Bojan. 2003. *Delovanje študentskih servisov (Agencij za posredovanje zaposlitve za dijake in študente)*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta.
- Zaletel, Aleš. 2004. *Mladi na poti v zaposlitev*. [Http://www.revija.mojedelo.com/zaposlitveni-nasveti/mladi-na-poti-v-zaposlitev-396.aspx](http://www.revija.mojedelo.com/zaposlitveni-nasveti/mladi-na-poti-v-zaposlitev-396.aspx) (13. 4. 2010).

VIRI

- Eurostat. 2007. *Young Europeans through statistics*. [Http://www.eds-destatis.de/en/tdm/downloads/2007_07/044-2007-03-23.pdf](http://www.eds-destatis.de/en/tdm/downloads/2007_07/044-2007-03-23.pdf) (13. 4. 2010).
- Eurostat. 2009. *Five million young people unemployed in the EU27 in the first quarter 2009*. 109/2009 [Http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-23072009-BP/EN/3-23072009-BP-EN.PDF](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-23072009-BP/EN/3-23072009-BP-EN.PDF) (13. 4. 2010).
- Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendiranje. 2009. *Poslovni in finančni načrt 2009*. [Http://www.sklad-kadri.si/datoteke/clanki/poslovni_nacrt/PFN_2009-17_06_09.pdf](http://www.sklad-kadri.si/datoteke/clanki/poslovni_nacrt/PFN_2009-17_06_09.pdf) (13. 4. 2010).
- MetLife. 2000. *Demographic Profile of American Baby Boomers*. Mature Market Institute. [Http://www.metlife.com/assets/cao/mmi/publications/studies/mmi-studies-boomer-profile-2007.pdf](http://www.metlife.com/assets/cao/mmi/publications/studies/mmi-studies-boomer-profile-2007.pdf) (10. 6. 2010).
- MDDSZ. 2009. *Zakon o malem delu – strokovne podlage in izhodišča*. [Http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/15122009_podlage_in_izhodica_ZMD_dec09.pdf](http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/15122009_podlage_in_izhodica_ZMD_dec09.pdf) (13. 4. 2010).
- MDDSZ. 2010. *Predlog Zakona o malem delu*. [Http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/word/gradivo_za_medije_-_TK.doc](http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/word/gradivo_za_medije_-_TK.doc) (13. 4. 2010).
- Pogljajen, Marija. 2009. *Trg dela v Sloveniji in mladi*. [Http://www.forum21.si/pdfFiles/dogodek-25-29.doc](http://www.forum21.si/pdfFiles/dogodek-25-29.doc) (13. 4. 2010).
- Pravilnik o namenski porabi sredstev ŠOS*. 2004. Ljubljana: Skupščina Študentske organizacije Slovenije.
- Pravilnik o pogojih za opravljanje dejavnosti agencij za zaposlovanje*. *Uradni list RS*, št. 48/1999, 79/2000, 30/2003, 139/2006.
- SURS. 2009a. *Vstop mladih na trg dela, Slovenija, 2. četrtnje 2009*. [Http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=3029](http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=3029) (15. 5. 2010).
- SURS. 2009b. *Statistične informacije*. [Http://stat.si/doc/statinf/07-si-008-0903.pdf](http://stat.si/doc/statinf/07-si-008-0903.pdf) (15. 5. 2010).
- SURS. 2009c. *Mladi v Sloveniji*. [Http://www.stat.si/doc/pub/mladi2009-SLO.pdf](http://www.stat.si/doc/pub/mladi2009-SLO.pdf) (15. 5. 2010).
- ŠOS. 2009. *Organiziranost*. [Http://www.studentska-org.si/index.php/Organiziranost.html](http://www.studentska-org.si/index.php/Organiziranost.html) (14. 4. 2010).
- The European Students' Union. 2009. *Bologna With Student Eyes 2009*. [Http://www.esib.org/documents/publications/official_publications/BWSE2009-final.pdf](http://www.esib.org/documents/publications/official_publications/BWSE2009-final.pdf) (10. 6. 2010).
- Uredba o uvedbi in uporabi klasifikacijskega sistema izobraževanja in usposabljanja*. *Uradni list RS*, št. 46/2006.
- ZRSZZ. 2009. *Letni podatki o registrirani brezposelnosti*. [Http://ess.gov.si/slo/Dejavnost/StatisticniPodatki/Kazalci/StrukturneZnacilnostiRegBP.htm](http://ess.gov.si/slo/Dejavnost/StatisticniPodatki/Kazalci/StrukturneZnacilnostiRegBP.htm) (13. 4. 2010).

- ZRSZZ. 2010. *Mladi na trgu dela hitreje zaposljivi kot drugi iskalci zaposlitve*. [Http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/NovinarskoSredisce/NovinarskeKonference/2010/27-05-10.htm](http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/NovinarskoSredisce/NovinarskeKonference/2010/27-05-10.htm) (10. 6. 2010).
- Zakon o dodatni koncesijski dajatvi od prejemkov, izplačanih za občasna in začasna dela študentov in dijakov (ZDKDPŠ). *Uradni list RS*, št. 79/2003, 79/2006, 24/2007 – uradno prečiščeno besedilo 1).
- Zakon o dohodnini (ZDoh-2). *Uradni list RS*, št. 117/2006, 90/2007, 10/2008, 78/2008, 92/2008, 125/2008, 20/2009, 10/2010, 13/2010, 28/2010 – uradno prečiščeno besedilo 5).
- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. *Uradni list RS*, št. 106/1999, 72/2000, 124/2000, 109/2001, 108/2002, 63/2003, 72/2005 109/2006 – uradno prečiščeno besedilo 4.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti. *Uradni list RS*, št. 5/1991, 12/1992, 71/1993, 38/1994, 69/1998, 67/2002, 79/2006, 107/2006 – uradno prečiščeno besedilo.
- Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB). *Uradni list RS*, št. 5/1991, 12/1992, 71/1993, 38/1994, 69/1998, 67/2002, 79/2006, 107/2006 – uradno prečiščeno besedilo 1.
- Žiher, Mitja. 2007. *Pojasnilo Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti*. Ljubljana: Direktorat za trg dela in zaposlovanje.

